

Серія Б

МАТЕРІЯЛИ КОНГРЕСУ

УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

Збірник ч. III.

Новий Ульм 1977

З М І С Т

	Стор.
Передмова	5
Деклярація Українських демократичних середовищ — ініціаторів Конгресу української вільної політичної думки й учасників першої Пленарної сесії КУВПД	15
Атанас Фіголь	
КУВПД з перспективи п'ятих літ (<i>Звітна доповідь Голови Тимчасового Секретаріату КУВПД</i>)	19
Василь І. Гришко	
Оцінка становища в Україні, програмові позиції середовищ КУВПД і висновки	32
Роман Купчинський	
Оцінка становища в Україні, програмові позиції КУВПД і висновки (<i>Співдоповідь до доповіді Василя Гришка</i>)	59
Резолюції , прийняті на першій Пленарній сесії КУВПД	69
Віктор Кошарний	
Аналіза українського політичного життя на еміграції та пропозиції реформи (<i>Співдоповідь до доповіді Романа Ільницького</i>)	75
К о м у н і к а т	

МАТЕРІЯЛИ КОНГРЕСУ
української вільної
політичної думки

Канадсько-Український Бібліотечний Центр

Канадське Товариство Приятелів України
Торонто – Канада

МАТЕРІЯЛИ КОНГРЕСУ

української вільної політичної думки

Збірник III.

МАТЕРІЯЛИ ПЛЕНАРНОЇ СЕСІЇ КУВПД
що відбулася 19.-20. червня 1976 року
в Нью-Йорку (США)

Новий Ульм 1977

ПЕРЕДМОВА

П'ять років тому, в 1972 році, появилася перший збірник «Матеріалів КУВПД» — як один із засобів популяризації ідеї Конгресу Української Вільної Політичної Думки (КУВПД). З того часу появилася шість чисел таких збірників, — 4 у серії А і 2 у серії Б. У них вміщено доповіді студійних семінарів, дискусії, хроніку діяльності Тимчасового Секретаріату КУВПД, голоси преси тощо.

Сьомий збірник КУВПД, що є третім (III) у серії Б, містить усі найважливіші матеріали Першої Пленарної Сесії КУВПД, яка відбулася 19.-20. червня 1976 року в Нью-Йорку.

Нью-йоркська Пленарна Сесія завершила перший підготовчий, так би мовити, тимчасовий, етап нашої діяльності. Організаційно вона сформувала КУВПД як Український Демократичний Рух (УДР), обравши постійні керівні органи й прийнявши відповідні постанови та резолюції. В деталях про це говориться в матеріалах цього збірника.

Ідея студійних семінарів КУВПД прийнялася широко серед українських громад у діаспорі й вони втішуються сьогодні великою популярністю і навіть спричиняються до наслідування.

Реєструємо далі (в хронологічному порядку) доповіді, що відбулися з рамени КУВПД-УДР від листопада 1973 року (початок реєстру дивись передмову до попереднього збірника — ч. I серії Б):

23. 28. листопада 1973, Вашингтон:

УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА НА ТЛІ ДРУГОГО КОНГРЕСУ СКВУ. Доповідач: Атанас Фіголь. Опубліковано: а) «Український Самостійник», січень 1974, ч. 197; б) «Матеріали КУВПД», Серія А, Збірник ч. 3.
Доповідь повторено:

24. 8. грудня 1973, Нью-Йорк,
25. 15. грудня 1973, Лондон (Великобританія),
26. 16. грудня 1973, Бадфорд (Великобританія),
27. 28. грудня 1973, Мюнхен.
28. 2. грудня 1973, Торонто:
АНАЛІЗА РУХУ ОПОРУ В УКРАЇНІ. До-
повідач: Петро Потічний. Оpubліковано:
а) «Український Самостійник», травень 1974,
ч. 201; б) «Матеріали КУВПД», Серія А,
Збірник ч. 3. — На тому семінарі була про-
читана також доповідь А. Фіголя як під 23.
29. 21. грудня 1973, Мюнхен:
СОБОР НЕЗДІЙСНЕНИХ СПОДІВАНЬ. До-
повідач: Михайло Коржан. Оpubлікова-
но: а) «Український Самостійник», листо-
пад-грудень 1973, чч. 195-196; б) «Матеріа-
ли КУВПД», Серія А, Збірник ч. 3.
30. 1. лютого 1974, Мюнхен:
ЧОМУ ПІСКВУ ВЖЕ ТЕПЕР ЗАСУДЖЕ-
НИЙ НА ЗОВНІШНЬО-ПОЛІТИЧНУ НЕВ-
ДАЧУ? Доповідач: Зенон Пеленський.
31. 8. березня 1974, Мюнхен:
КОНФЛІКТ СРСР-КИТАЙ І УКРАЇНСЬКА
ВИЗВОЛЬНА СПРАВА. Доповідач:
Іван Майстренко.
32. 22. березня 1974, Мюнхен:
НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В СРСР НА
ТЛІ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ПОЛО-
ЖЕННЯ. Доповідач: Ізраїль Клейнер.
Оpubліковано: а) «Український Самостій-
ник», березень, квітень 1974, чч. 199, 200;
б) «Матеріали КУВПД», Серія А, Збірник
ч. 3.
33. 27. квітня 1974, Ньюарк:
СОЛЖЕНИЦІН, САХАРОВ, МЕДВЕДЄВ —
І УКРАЇНСЬКА АЛЬТЕРНАТИВА ДЛЯ
НАРОДІВ СРСР. Доповідач: Василь Гри-
шко. Оpubліковано: а) «Українські Вісті»
чч. 19, 20, 21 і 22-23, 1974; б) «Матеріали
КУВПД», Серія Б, Збірник ч. II.

34. **4. травня 1974, Лондон (Великобританія):**
КРИЗА В УНРАДІ. Доповідачі: Степан Онисько, Андрій Бондаренко, Михайло Дмитришин.
35. **26. травня 1974, Нью-Йорк:**
ЩО ДАЛІ? — СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ НА БАТЬКІВЩИНІ ТА НА ЕМІГРАЦІЇ. Доповідач: Василь Гришко. Опубліковано: а) «Українські Вісті» чч. 26-27, 28-29, 31 і 32 1974; б) «Матеріали КУВПД», Серія Б, Збірник ч. II.
36. **22. червня 1974, Мюнхен:**
ПІСЛЯ 10 РОКІВ ЗМАГАНЬ ЗА ПОМІСНИСТЬ — ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ. Доповідач: Іван Гриньох. Опубліковано: а) «Український Самостійник», липень-серпень 1974, чч. 203-204; б) «Матеріали КУВПД», Серія А, Збірник ч. 3.
37. **5. липня 1974, Мюнхен:**
МОЖЛИВОСТІ БОРОТЬБИ З РОСІЙСЬКИМ ІМПЕРІЯЛІЗМОМ. Доповідач: Михайло Добрянський. Опубліковано: «Український Самостійник», липень-серпень 1974, чч. 203-204; б) «Матеріали КУВПД», Серія А, Збірник ч. 4.
38. **13. червня 1974, Мюнхен:**
ЧИ ДІЙСНО ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІАРХ ДІОНІСІЙ IV «ПРОДАВ» УКРАЇНСЬКУ ПРАВОСЛАВНУ ЦЕРКВУ? Доповідач: Михайло Коржан. Опубліковано: а) «Український Самостійник», червень-серпень 1974, чч. 202-204; б) «Матеріали КУВПД», Серія А, Збірник ч. 4.
39. **18. жовтня 1974, Мюнхен:**
ЄВРОПА—КИТАЙ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ І ГЕОСТРАТЕГІЧНІЙ КОНСТЕЛЯЦІЇ. Доповідач: Фелікс Кордуба. Опубліковано: а) «Український Самостійник», листопад 1974, ч. 207; б) «Матеріали КУВПД», Серія А, Збірник ч. 4.

40. **29. листопада 1974, Мюнхен:**
НАЦІОНАЛЬНІ НАСТРОЇ І ТЕНДЕНЦІЇ В РСФСР (доповідь російською мовою). Доповідач: Вадим Белоцерковський (нещодавній емігрант із ССРСР). Як запрошені дискусанти виступали: Гаєнко Федір (керівник семінара), Клейнер Ізраїль, Левицький Борис, Майстренко Іван, Ромашко Андрій.
41. **6. грудня 1974, Мюнхен:**
ЗМІНИ НАЦІОНАЛЬНИХ ВЗАЄМИН В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ XX-го СТОРІЧЧЯ. Доповідач: Володимир Кубійович. Опубліковано: а) «Український Самостійник», грудень 1974, ч. 208; б) «Матеріали КУВ-ПД», Серія А, Збірник ч. 4.
42. **29. грудня 1974, Мелбourn (Австралія):**
ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ І ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ (на базі відповідної праці В. Гришка). Доповідач: Яків Гвоздецький.
43. **29. грудня 1974, Мелбourn (Австралія):**
РЕВОЛЮЦІЯ ЧИ ЕВОЛЮЦІЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ЕМІГРАНТА. Доповідач: Богдан Подолянко.
44. **29. грудня 1974, Мелбourn (Австралія):**
СУЧАСНИЙ РУХ СПРОТИВУ В УКРАЇНІ Й ОБОРОННА АКЦІЯ ЕМІГРАЦІЇ. Доповідач: Мирослав Болух.
45. **5. січня 1975, Нью-Йорк:**
ВАЛЕНТИН МОРОЗ — НАРОДНИЙ ГЕРОЙ ЧИ ЛІДЕР НАЦІЇ? Доповідач: Роман Ільницький. Опубліковано: «Український Самостійник», літо 1975, ч. 210.
46. **9. лютого 1975, Лондон (Великобританія):**
СПОГАДИ ДАНИЛА ШУМУКА — АНАЛІЗА Й ОЦІНКА. Доповідач: Костянтин Зеленко.
Доповідь повторено:
47. **15. лютого 1975, Ноттінгем (Великобританія).**
48. **16. березня 1975, Олдгам (Великобританія).**

49. **9. лютого 1975, Нью-Йорк:**
ВРАЖЕННЯ ВІД ЗУСТРІЧІ З ОЛЕКСАНДРОМ СОЛЖЕНИЦИНИМ — і його погляди на національне питання в Советському Союзі. Доповідач: Василь Глазков.
50. **9. лютого 1975, Нью-Йорк:**
КОМЕНТАР НА ПОГЛЯДИ СОЛЖЕНИЦИНА В НАЦІОНАЛЬНИХ СПРАВАХ. Доповідач: Василь Гришко.
51. **23. лютого 1975, Олдгам (Великобританія):**
ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В 60-х РОКАХ І СУЧАСНИЙ ТЕРОР КГБ В УКРАЇНІ. Доповідач: Михайло Добрянський.
Доповідь повторено:
52. **12. березня 1975, Лондон (Великобританія).**
53. **28. лютого 1975, Мюнхен:**
З-ПІД ЯКИХ БРИЛ? Обговорення збірника російського «Самвидаву» — «ИЗ-ПОД ГЛЫБ», впорядкованого Солженициним і Шафаревичем. Доповідач: Іван Кошелівець. Опубліковано: а) «Сучасність», травень 1975; б) «Українські вісті» чч 17-18, 19-20, 21-22, 23-24, 25-26, 1975; в) «Матеріали КУВПД», Серія Б, Збірник ч. II.
54. **14. березня 1975, Менхен:**
СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ В ССРС. Доповідач: Василь Міняйло.
55. **18. квітня 1975, Мюнхен:**
ЧИ МОЖЛИВА ПОЛІТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІЯСПОРИ? Перспективи Конгресу Української Вільної Політичної Думки. Доповідач: Атанас Фіголь. Опубліковано: а) «Український Самсстійник», літо 1975, ч. 210; б) «Матеріали КУВПД», Серія А, Збірник ч. 4.
Доповідь повторено:
56. **8. травня 1975, Вашингтон,**
57. **9. травня 1975, Балтімор,**

58. 10. травня 1975, Трентон,
59. 30. травня 1975, Клівленд,
60. 1. червня 1975, Чікаго,
61. 15. червня 1975, Ньюарк-Ірвінгтон,
62. 22. червня 1975, Нью-Йорк,
63. 29. червня 1975, Лондон (Великобританія).
64. 24. травня 1975, Торонто:
ЧАС НА ПЕРЕГЛЯД І ЧАС НА ЗМІНИ.
Доповідач: Василь Г р и ш к о. Оpubліковано:
а) «Свобода», Джерсі Ситі, 10.-20. червня 1975;
б) «Українські Вісті» чч. 23-24, 25-26, 27-28, 29-30, 1975.
65. 28. вересня 1975, Новий Ульм:
ПОЗИЦІЯ УРДП В УКРАЇНСЬКІЙ ВИЗВОЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ. Доповідач Михайло
В о с к о б і й н и к. Репортаж: «Українські Вісті» чч. 47, 48-49, 1975.
Доповідь повторено:
66. 1. жовтня 1975, Мюнхен.
67. 4. жовтня 1975, Лондон (Великобританія):
ПРО ДЕЯКІ ПРИЧИНИ СЛАБОСТИ УКРАЇНСТВА. Доповідач: Михайло В о с к о б і й н и к. Репортаж: «Українські Вісті» ч. 42, 1975.
68. 19. листопада 1975, Мюнхен:
ВРАЖЕННЯ З КИТАЮ. Доповідач: Богдан О с а д ч у к.
69. 21. березня 1976, Нью-Йорк:
ПЕСИМІЗМ, ОПТИМІЗМ ЧИ РЕАЛІЗМ?
Підсумки дискусії на тему: «Час на перегляд і час на зміни» та заключне слово. Доповідач: Василь Г р и ш к о. Оpubліковано: «Українські Вісті» чч. 15, 16-17, 18-19, 20-21 і 22-23, 1976.
70. 26. березня 1976, Мюнхен:
СУЧАСНА ПОЛІТИКА КОМУНІСТИЧНИХ ПАРТІЙ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ. Доповідач: Фелікс К о р д у б а.

71. **19.-20. червня 1976, Нью-Йорк:**
КУВПД З ПЕРСПЕКТИВИ П'ЯТЬОХ ЛІТ
(Звітна доповідь Голови Тимчасового Секретаріату). Доповідач: Атанас Фіголь.
Опубліковано: а) «Українські Вісті» чч. 27-28 і 29-30, 1976; б) «Матеріяли КУВПД», Серія Б, Збірник ч. III.
72. **19.-20. червня 1976, Нью-Йорк:**
ОЦІНКА СТАНОВИЩА В УКРАЇНІ, ПРОГРАМОВІ ПОЗИЦІЇ СЕРЕДОВИЩ КУВПД І ВИСНОВКИ (Доповідь на першій Пленарній сесії КУВПД). Доповідач: Василь Гришко.
Опубліковано: а) «Українські Вісті» ч. 25-26, 1976 (з деяким скороченням); б) «Матеріяли КУВПД», Серія Б, Збірник ч. III.
73. **19.-20. червня 1976, Нью-Йорк:**
ОЦІНКА СТАНОВИЩА В УКРАЇНІ, ПРОГРАМОВІ ПОЗИЦІЇ КУВПД І ВИСНОВКИ (Співдоповідь до доповіді Василя Гришка).
Дсповідач: Роман Купчинський.
Опубліковано: а) «Українські Вісті» чч. 35-36 і 37, 1976; б) «Матеріяли КУВПД», Серія Б, Збірник ч. III.
74. **19.-20. червня 1976, Нью-Йорк:**
АНАЛІЗА УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ НА ЕМІГРАЦІЇ ТА ПРОПОЗИЦІЯ РЕФОРМ. Доповідач: Роман Ільницький.
75. **19.-20. червня 1976, Нью-Йорк:**
АНАЛІЗА УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ НА ЕМІГРАЦІЇ ТА ПРОПОЗИЦІЇ РЕФОРМ (Співдоповідь до доповіді Романа Ільницького). Доповідач: Віктор Кощарний.
Опубліковано: а) «Українські Вісті» ч. 25-26, 1977; б) «Матеріяли КУВПД», Серія Б, Збірник ч. III.
76. **6. серпня 1976, Мюнхен:**
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВЕЧІР ПРО ПЕРШУ СЕСІЮ КУВПД (19.-20. червня 1976, в

Нью-Йорку). Доповідачі — учасники сесії:
Атанас Фіголь і Богдан Кордюк.

77. **26. листопада 1976, Мюнхен:**

СПІЛЬНА ПРОГРАМА — до українсько-польських взаємин (доповідь польською мовою). Доповідач: Єжи Іранек-Осмецький. Опубліковано: «Сучасність» ч. 4, 1977.

78. **4. лютого 1977, Мюнхен:**

ПИТАННЯ МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ В ДІЯСПОРІ (на маргінесі проблем футурології). Доповідач: Атанас Фіголь.

На цю саму тему були виголошені доповіді:

79. **12. листопада 1976, Саскатун (Канада),**

80. **22. листопада 1976, Детройт (США),**

81. **25. листопада 1976, Торонто (Канада),**

82. **28. листопада 1976, Вашингтон (США),**

83. **5. грудня 1976, Едмонтон (Канада),**

84. **6. грудня 1976, Вінніпег (Канада),**

85. **10. грудня 1976, Нью-Йорк (США).**

86. **15. квітня 1977, Мюнхен:**

ГЕЛЬСІНКІ І БЕОГРАДСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ. Доповідач: Леонід Плющ.

На студійних семінарах з доповідями виступали наступні особи (подаємо в алфавітному порядку). Цифри при авторах означають порядкове число семінарів, як вони перелічені в цій передмові.

1. Белоцерковський Вадим — 40
2. Білинський Андрій — 19
3. Болюх Мирослав — 44
4. Бондаренко Андрій — 34
5. Борковський Роман — 20
6. Воскобійник Михайло — 17, 65, 66, 67
7. Гаєнко Федір — 2, 6, 40
8. Гвоздецький Яків — 42
9. Гриньох Іван — 36
10. Гришко Василь — 1, 8-14, 33, 35, 50, 64, 69, 72
11. Глазков Василь — 49

12. Дмитришин Михайло — 34
13. Добрянський Михайло — 1, 4, 22, 37, 51, 52
14. Жовнір Василь — 15
15. Зеленко Костянтин — 46-48
16. Ільницький Роман — 16, 45, 74
17. Іранек-Осмецький Єжи — 77
18. Клейнер Ізраїль — 21, 32, 40
19. Коржан Михайло — 7, 29, 38
20. Кордуба Фелікс — 39, 70
21. Кордюк Богдан — 1, 18, 76
22. Кошарний Віктор — 75
23. Кошелівець Іван — 3, 53
24. Кубійович Володимир — 41
25. Купчинський Роман — 73
26. Левицький Борис — 5, 40
27. Майстренко Іван — 31, 40
28. Міняйло Василь — 54
29. Онисько Степан — 34
30. Осадчук Богдан — 68
31. Пеленський Зенон — 30
32. Пизюр Євген — 16
33. Плющ Леонід — 86
34. Подолянко Богдан — 43
35. Пстічний Петро — 28
36. Ромашко Андрій — 40
37. Рудницький-Лисяк Іван — 15
38. Федішин Олег — 15
39. Фіголь Атанас — 1, 23-28, 55-63, 76, 78-85

Збірники «Матеріалів КУВПД» появляються у двох серіях: А (порядкове число зазначено арабськими числами) і Б (порядкове число зазначено римськими числами). Поділ на дві серії зумовлений виключно технічним устаткуванням друкарень, де збірники друкуються.

Про умови набуття збірників див. оголошення видавництва на четвертій сторінці обкладинки.

КУВПД
Український Демократичний Рух
Генеральний Секретаріат

Д Е К Л А Р А Ц І Я

УКРАЇНСЬКИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ СЕРЕДОВИЩ — ІНІЦІАТОРІВ КОНГРЕСУ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ Й УЧАСНИКІВ ПЕРШОЇ ПЛЕНАРНОЇ СЕСІЇ КУВПД

Минуло п'ять років відтоді, як у квітні 1971 р. три українські політичні організації — Українська Революційно-Демократична Партія (УРДП), Організація Українських Націоналістів за кордоном (ОУНз) та Українське Національно-Демократичне Об'єднання (УНДО) — заініціювали підготовку Конгресу Української Вільної Політичної Думки (КУВПД), створивши для цього в травні того ж року Тимчасовий Секретаріят КУВПД.

За ці п'ять років ініціатори, знайшовши розуміння й підтримку серед позапартійного громадянства, зокрема ж — серед громадсько-активної частини інтелектуалістів і професіоналістів, а також серед демократичної молоді, здійснили ті перші завдання, які було на цей підготовчий період поставлено. Конкретно це полягало в наступному: переведено понад півсотні студійно-дискусійних семінарів і конференцій КУВПД у п'ятох головних країнах згуртування української політичної еміграції на трьох континентах та видано більшість із матеріалів цих семінарів і конференцій окремими серійними публікаціями.

Цим самим здійснено найголовніше: поставлено й обговорено найважливіші проблеми сучасної української політики на батьківщині та в зовнішньому світі — порядком підготовки належного їх обговорення та виведення відповідних висновків на заключному форумі КУВПД.

Але за час цього п'ятирічного періоду з усією очевидністю виявилось, що ідея такого форуму є близька і зрозуміла лише тій частині української еміграції, що стоїть на позиціях демократичного політичного мислення та має на увазі саме демократичний шлях співпраці українських політичних середовищ і громадянства в розв'язуванні актуальних питань нашого політичного життя на еміграції.

Одночасно виявилось також ось що: сама форма КУВПД стала по-суті формою єднання й активізації демократичних середовищ української політичної еміграції, зокрема ж — формою плідної співпраці організацій-ініціаторів КУВПД та позапартійних демократичних кіл у справі плекання й ширення демократичних засад українського політичного життя на еміграції. Конкретним свідченням цього є й організована сама цими силами Перша пленарна сесія КУВПД.

Зрештою, в цьому факті знайшов своє відображення той реальний стан речей, який існує в українському політичному житті на еміграції, і тому саме цей факт мусимо взяти за вихідний у своїх висновках щодо дальшого ведення акції КУВПД. Висновок же наш такий: КУВПД надалі мусить свідомо й цілеспрямовано перебрати на себе роль фактичного центру тісної співпраці демократичних сил української політичної еміграції та стати постійно діючим осередком української демократичної політичної спільноти, що має репрезентувати демократичний напрям думки і дії. При цьому йдеться про те, що насправді в нашому політичному житті на еміграції вже фактично існує неоформлена спільність думок і дії консервативно-націоналістичних середовищ у протиставленні до демократичних середовищ і кіл, які нині гуртуються навколо ініціативи КУВПД. Тому логічним і політично здоровим кроком у відповідь на це має бути дальша співпраця демократичних середовищ на базі КУВПД; бо це розвиток у напрямі фактичної двопартійности, як найбільш доцільної

та творчо виправданої побудови взаємин між відмінними середовищами в єдиній українській політичній цілості.

Виходячи з цього, ми — політичні середовища ініціаторів і партнерів КУВПД, цим проголошуємо:

1. Українцям поза Україною, що вважають себе українською політичною еміграцією, нині, як ніколи, стає на часі потреба такої співпраці демократичних сил.

2. Тому, що така співпраця вимагає передусім єдності в дії наявних нині демократичних організацій, ми вважаємо, що формою такої єдності нині та на ближчий час має бути КУВПД.

3. З цією метою ми проголошуємо КУВПД за постійно діючий осередок об'єднання українських демократичних організацій і сил, що має за свою мету викристалізування в творчій дискусії програмового обличчя та організаційної структури українського демократичного табору.

4. Цю тісну співпрацю демократичних сил української еміграції ми уявляємо в вигляді своєрідної конфедерації тих політичних організацій, які нині є партнерами КУВПД, а також нині не організованих, позапартійних груп, які співпрацюють і бажають далі співпрацювати в системі КУВПД та для цього готові в цій системі відповідним чином себе організаційно оформити.

5. Вважаємо, що головними завданнями, які мусять насамперед визначити напрям і характер наступного етапу діяльності КУВПД, мають бути такі:

а) всебічно поглиблене вивчення й обговорення суспільно-політичної проблематики нашого народу на батьківщині, щоб саме на цій базі розбудувати теоретично програмові підстави координуючої політичної надбудови, як засобу дійсно реалістичної політичної праці для самовизволення в конкретних обставинах сучасної дійсності;

б) таксамо поважне вивчення й обговорення проблематики української діаспори — а з тим,

щоб ця тісна співпраця спричинилася до більш ефективної праці в ділянці розбудови й поширення прав та впливів української еміграції в країнах її поселення;

в) спеціальне зосередження зусиль на тому, щоб органічно поєднати в одній системі українського суспільно-політичного життя на еміграції прагнення й тенденції молодших, поза Україною вирослих, поколінь з її старшими поколіннями, уможливлючи перебрання молодшими ціннішого досвіду старших та таким чином здійснюючи ту «зміну варті» в українському суспільно-політичному житті на еміграції, що нині є вже на часі.

6. Практичне переведення в життя всіх проголошених цих задумів та завдань ми віддаємо в руки Секретаріату КУВПД, вибраного на Першій пленарній сесії КУВПД.

Закликаємо все українське демократично наставлене громадянство згуртуватися навколо КУВПД та активно підтримати його діяльність, як творчого осередку українських демократичних сил на еміграції.

Атанас ФІГОЛЬ

КУВПД з перспективи п'ятих літ

**(ЗЫТНА ДОПОВІДЬ ГОЛОВИ ТИМЧАСОВОГО
СЕКРЕТАРІАТУ НА ПЕРШІЙ СЕСІЇ КУВПД)**

Ідея Конгресу української вільної політичної думки (КУВПД) зародилася на форумі Української Національної Ради (УНРади) вісім років тому, в січні 1968 року. Безпосереднім стимулом її зародження був перший Світовий конгрес вільних українців (СКВУ), що відбувся в Нью-Йорку в листопаді 1967 року. На цьому конгресі стало наявним, які негативні наслідки на всі ділянки нашого суспільного життя в діяспорі має перманентний розлад нашого політичного сектора.

Треба пригадати, що хоча перший СКВУ відбувся в річницю нашого найбільшого політичного досягнення останніх сторіч історії України, — 50-річчя визвольних змагань і постання української держави, — політичний сектор не виступив як цілість, як інтегрована формація, він не відіграв тоді навіть такої ролі, яку відіграли на ньому українські національні церкви. Українські церкви своїм зовнішнім узгідненням виступом, у формі звернення до батьківщини, заманіфестували пов'язаність з нацією і подали надію на те, що процеси внутрішньої консолідації усвідомлені й лежать у межах можливого в найближчому майбутньому. Цього мінімального вияву пов'язання з цілістю політичний сектор не був спроможний реалізувати.

Очевидно, без згоди політичних середовищ і їхнього домовлення СКВУ ніколи не міг би відбутися. Але якраз за ціну домовлення вилучено всю політичну проблематику; конгрес зроблено

просто стерильним в тому відношенні. Через неможливість елементарного зговорення політичних партнерів зникли з програми першого СКВУ всі проблеми, всі аспекти і всі рішення політичного характеру. Вже тоді можна було вичути, що дехто плекає укриту думку, щоб форум конгресу використати для чергового опанування й монополізування. Це виразно виявилось шість років пізніше на другому СКВУ в Торонто.

Хто був на першій сесії СКВУ в Нью-Йорку 1967 року і пам'ятає атмосферу захоплення учасників фактом, що ми нарешті виявили здібність створити свою світову громадську централю, той напевно пригадує, як в кулуарах конгресу на всі лади обговорювалося одне питання: коли ж нарешті діждемося завершення і нашого політичного життя? Тимчасом політичний сектор, тоді зложений з двох таборів — бандерівців і уенрадівців — продемонстрував свою традиційну поставу, відкидаючи всяку платформу зговорення.

У парі з тим було ясно, що громадський сектор і його завершення СКВУ будуть далі вислідною антагонізму між цими двома політичними таборами. Очевидно, це має для збереження й розвитку української спільноти в діаспорі фатальні наслідки. Ще більше негативний вплив мав цей двоподіл на допоміжну роль всієї нашої еміграції визвольним процесом в Україні. Отже йшлося про те, щоб спробувати визначити пріоритети вартостей, створити атмосферу довір'я і взаємної пошани і тим дати передумови для успішних розмов про інтеграцію, або хоча б досягнути самозрозумілу координацію і співдію всіх українських політичних сил на чужині в рамках однієї системи.

У січні 1968 року, президія УНРади, в якій тоді на всі 11 партій були заступлені дев'ять, — за винятком ЗЧ ОУН-бандерівців і гетьманців, — схвалила одноголосно пропозицію Виконавчого Органу, щоб чергову, тобто сьому сесію УНРади відбутися одночасно з Конгресом україн-

ської вільної політичної думки. В цьому Конгресі мали б взяти участь усі українські політичні середовища, партії та організації, які стоять на платформі ідеї і боротьби за українську соборну суверенну державу. Темою нарад і резолюцій мала бути наша політична проблематика і дія на чужині, як щодо діаспори так і щодо України.

На жаль, криза в УНРаді перекреслила всякі можливості здійснити схвалений проект КУВ-ПД. Тому в квітні 1971 року концепцію конгресу висунули три політичні угруповання — УРДП, ОУНз, УНДО — які вже до того часу виявили подібні погляди в різних справах і співпрацювали в різних ділянках. За підписами Центрального Комітету Української Револьюційно-Демократичної Партії — УРДП, Політичної Ради Організації Українських Націоналістів закордоном — ОУНз і Президії Українського Національно-Демократичного Об'єднання — УНДО опубліковано документ, в якому мету й завдання Конгресу з'ясовано так:

...У вільній дискусії поживавити політичну думку в українській діаспорі; адже сучасна еміграція залюбки називає себе політичною еміграцією. Поживавити думки, щоб знайти доцільну розв'язку актуальних політичних проблем, що їх приносить ситуація в Україні та міжнародне становище. Знайти засоби, шляхи і організаційні форми нашого політичного життя на чужині. Скерувати увагу української діаспори на Україну, на боротьбу нашого народу за самозбереження і визволення. Ця боротьба зокрема проти посиленої русифікації, проти зростаючого терору, проти господарської та культурної експлуатації України російським комунізмом і великодержавним шовінізмом. Українці в діаспорі мають усвідомити свою роль супроти всіх цих процесів і своє завдання. Зокрема важливо, щоб цими справами зацікавилась молода генерація нашої діаспори. — Йдеться не про формування такої чи такої партійної програми чи доктрини. Справа в тому, щоб наші думки та

ідеї створили сприятливу атмосферу для дії, для спільного зусилля, на користь усієї нашої спільноти в Україні і в діаспорі.

Перший студійний семінар КУВПД відбувся в Мюнхені, в січні 1972. Для координації праці покликано Тимчасовий Секретаріят, на голову якого запрошено Атанаса Фіголя, а на членів призначено: Федора Гаєнка — заступник голови, Ірину Козак — секретар, Маркіян Заяць — скарбник.

Тимчасовий Секретаріят мав наступні завдання: 1. Популяризувати ідею КУВПД серед українського громадянства шляхом публікацій у поточній пресі, спеціальними доповідями, а також друкуванням належно опрацьованих доповідей на студійних семінарах; 2. Координувати діяльність щодо підготовки КУВПД та 'розбудувати організаційну мережу КУВПД у країнах нашого розселення; 3. Розбудувати потрібну фінансову базу. Тимчасовий Секретаріят мав діяти до того моменту, коли ідея Конгресу буде настільки спопуляризована й підготовлена, що його скликання не буде складати труднощів.

Після п'яти років визрів час на скликання першої сесії КУВПД, щоб обрати не тимчасовий, а постійний секретаріят КУВПД. Дозвольте мені, як уступаючому голові, а також від імені всіх, хто співпрацював із секретаріатом, в моїй звітній доповіді відповісти на питання: що зроблено дотепер для реалізації ідеї КУВПД?

Постала мережа Тимчасових крайових секретаріатів КУВПД майже у всіх скупченнях української діаспори у вільному світі. Нині діють такі Тимчасові секретаріати КУВПД — крім Мюнхену (Німеччина):

Торонто (Канада): Михайло Валер — голова; Іван Дубилко, Мирослав Малецький, Богдан Підгайний, Омелян Тарнавський, Олекса Яворський — члени.

Нью-Йорк (США): Василь Жовнір, пізніше Михайло Воскобійник, тепер Роман Ільницький — голова; Роман Борковський, Василь Гришко,

Анатоль Гудзовський, Роман Купчинський, Євген Перейма, Ірина Шох — члени.

Лондон (Великобританія): Степан Онисько — голова; Андрій Бондаренко, Михайло Дмитришин, Михайло Добрянський — члени.

Мельбурн (Австралія): Мирослав Болюх — голова; Богдан Подолянко, Яків Гвоздецький — члени.

У рамках студійних семінарів КУВПД відбулося понад 70 доповідей з участю 35 авторів-доповідачів. Ось вони за абеткою:

1. Белоцерківський Вадим, 2. Білинський Андрій, 3. Болюх Мирослав, 4. Бондаренко Андрій, 5. Борковський Роман, 6. Воскобійник Михайло, 7. Гасенко Федір, 8. Гвоздецький Яків, 9. Гриньох Іван, 10. Гришко Василь, 11. Глазков Василь, 12. Дмитришин Михайло, 13. Добрянський Михайло, 14. Жовнір Василь, 15. Зеленко Костянтин, 16. Ільницький Роман, 17. Клейнер Ізраїль, 18. Коржан Михайло, 19. Кордуба Фелікс, 20. Кордюк Богдан, 21. Кошелівець Іван, 22. Кубійович Володимир, 23. Левицький Борис, 24. Майстренко Іван, 25. Міняйло Василь, 26. Онисько Степан, 27. Осадчук Богдан, 28. Пеленський Зенон, 29. Пизюр Євген, 30. Подолянко Богдан, 31. Потічний Петро, 32. Ромашко Андрій, 33. Рудницький-Лисяк Іван, 34. Федишин Олег, 35. Фіголь Атанас.

Як бачимо, серед доповідачів студійних семінарів — українці й чужинці, партійні й безпартійні, висококваліфіковані фахівці поточної історії, економіки, радянології.

Хронологічний реєстр усіх сімдесяти доповідей, з поданням теми, часу і місця, надруковано у збірниках «Матеріалів КУВПД». Дотепер появилася шість збірників: чотири в серії А (вони теж оправлені в одному томі) і два в серії Б (третьої в друку). У цих збірниках, окрім доповідей на студійних семінарах, читач знайде теж інформацію і документацію історії постанов, дії КУВПД і довідається про всілякі перешкоди «від своїх» у реалізації задумів КУВПД. Вкінці

хочу відзначити, що цю першу пленарну сесію КУВПД організував секретаріат в Нью-Йорку під керівництвом Романа Ільницького.

Якщо йдеться про фінансову сторінку нашої діяльності, то її кошти покривалися дотаціями трьох партій — УРДП, ОУНз, УНДО — рівними паями. Мюнхен витратив приблизно 10.000 н. м. майже повністю на видання збірників «Матеріяли КУВПД» і коло 1.000 н. м. на повідомлення, порто, винайм залі для влаштування студійних семінарів. Для фінансування цієї першої пленарної сесії КУВПД в Нью-Йорку три партії зложили черговий раз по 1.500 доларів, з чого одна третина вже переслана до Мюнхену для покриття видавничих коштів, пов'язаних із появою четвертого збірника серії «А» і другого збірника серії «Б». — Книговедення і бухгалтерські прилоги зберігаються в Мюнхені у д-ра Маркіяна Заяця і в Нью-Йорку у пані інж. Ірини Шох. Вони будуть предметом контролі органів, що їх завтра обере сесія.

* * *

Конгрес української вільної політичної думки був подуманий як форум для підготовки політичної інтеграції української діаспори. П'ятирічна діяльність Тимчасових секретаріатів виявила понад всякий сумнів, що Конгрес наголошує з особливим притиском ідею української цілості і розбуджує серед спільноти прагнення змагатися за цілість. Він теж беззастережно стоїть на позиціях демократизму, єдиної можливої бази для творення і плекання тієї цілості. З цієї принципової настанови випливає логічно намагання реалізувати постулат політичної інтеграції.

Але п'ять років, що за нами, виявили теж, що шлях до тієї мети надзвичайно складний, а всі дотеперішні заходи виявилися безуспішними. Основна причина лежить в тому, що український політичний сектор діаспори складається з угруповань, з яких деякі в принципі, або в практиці, не визнають елементарних демократичних засад. Не йдеться тільки про політичне

середовище «блискучого відокремлення» з його претенсіями на єдино правильну українську політику (уявна позиція «суверенного чинника»), але теж про нинішніх унрадівців, які на практиці звузилися до антидемократичної групи. Тим часом будь-яке зговорення політичних груп недержавного суспільства можливе тільки на базі демократичних засад і практики.

Під демократією розуміємо демократичні системи в західному світі. Так звані «народні» демократії підрядянського бльоку є спотворенням поняття демократії. Основою кожної демократії є пошанування гідності людини й забезпечення їй елементарних прав, які є сформульовані в Деклярації прав Людини Об'єднаних Націй. Це є етичні і політичні вартості, які були традиційними в Україні, а сьогодні всі наші патріоти в УРСР підкреслюють їхню важливість і політичну актуальність.

Відповідальність за творення і втримування основних політичних вартостей спирається на людей-індивідуумах і на з'єднаннях людей, на угрупованнях, врешті на цілій спільноті. Коли нині, після тридцяти років перебування в західному світі, нарікаємо на наш безвиглядний стан політичної дійсності, то вина за те передовсім на нас самих. У нас завмерли внутрішні регулюючі сили демократичного суспільства, а до голосу прийшли інші сили, з іншими принципами й іншими методами.

Умовини еміграції і діаспори не сприяють таким виявам і стосуванню таких метод, які могли би бути зрозумілі, виправдані і можливі на батьківщині. Колишнє гасло «нація понад усе!» на практиці заступлено гаслом «партія понад усе!», щоби підпорядкувати громадське життя партії. Очевидно, така ідентифікація інтересів партії і її проводу з інтересами всієї спільноти надзвичайно шкідлива.

Інший вияв стосування неадекватних метод до даних умов, це оперування поняттями революція і революційність, що на практиці зводиться до звичайного жонглювання фразами.

Бо які могли би бути об'єктивні умови для того, щоб на еміграції робити революцію? Проти кого? І то протягом тридцяти років?! Тому створено підміну революційних цілей і визвольні фронти проведено через живе тіло нашої діаспори. Пригадується думка німецького соціолога Шумпетера: Франція, щоб жити потребувала революції і революціонерів для її реалізації, — пізніше революціонери потребували революції, щоб жити!

Революційність на словах, без будь-яких можливостей для революційної дії, штовхає до використання руху опору в Україні для своїх вузько-партійних цілей. Це відбивається трагічно на українських патріотах на батьківщині. В одному своєму виступі Леонід Плющ сказав: «Ви знаєте справу Добоша. Це дурне хлоп'я зробило надзвичайно багато шкоди для руху опору. Ну, хіба можна таким дурням довіряти такі справи, від яких залежить життя людей».

* * *

Як бачимо, шлях інтеграції українського політичного життя в діаспорі не тільки тяжкий, він просто трагічний тим, що сучасний наш естаблішмент прийняв практику поділу і розподілу за принцип своєї політики. Щоб не бути голословним, хочу зацитувати думки одного з найвидатніших опонентів у тому середовищі, сьогодні вже — на жаль — покійного, Михайла Сосновського:

«Передумовою нашого розвитку і росту є здорове суперництво (не ворогування!) на базі громадського і політично-партійного плюралізму; всякі тенденції до монополізації українського громадського і політичного життя будь-яким одним чинником в засаді шкідливі і треба їх поборювати, бо кожна монополізація вбиває ініціативу і вільну думку. Треба також сумніватися в тому, чи згідна з духом постанов Великого Збору ОУН апотеоза на сторінках офіціозів Організацій українського визвольного фронту ідей т. зв. інтегрального націоналізму з

його тотальною негациєю ідей демократії, гуманності і прославлення специфічно інтерпретованого елітаризму...». І тому його вимога: «Резигнація окремих наших політичних середовищ з аспірацій бути «єдиним» і «виключним» речником українського життя, єдиним інтерпретатором волі і бажань українського народу в Україні та за її межами, бо з цим в'яжеться негация всіх інших конструктивних чинників у житті суспільства...».

* * *

Був час, коли могло здаватися, що центром української демократії в діаспорі є УНРада, і що вона становить плятформу інтеграції нашого політичного життя. Але, коли в УНРаді знищено фундамент усіх демократичних установ, суспільств і держав — тобто пошанування власних, добровільно прийнятих і ніким не накинутах законів, власної конституції, — тоді УНРада перетворилася в одну вузьку політичну групу, новий «ідеологічний центр». Три роки тому ця група «примкнула» до ЗЧ ОУН, але не зважаючи на виключення з УНРади трьох демократичних партій — УРДП, ОУНз і УНДО — дотепер між тими двома партцерами не дійшло до зговорення.

Аналізу минулого й сучасного стану політичного життя української діаспори з'ясовую в наступних чотирьох пунктах:

1. Постали два політичні полюси — тоталітарний під проводом Стецька (до якого «примкнув» був Лівицький зі своєю групою) і демократичний довкола КУВПД.

2. Поза тими полюсами перебуває ОУН-мельниківці в становищі «між двох сил»: УНРадівським «ідеологічним центром» і демократичним табором.

3. Внутрішньо-політична ситуація в українській діаспорі викристалізувалася ясно, як ніколи досі, і це єдиний позитив.

4. Узгляднюючи нову ситуацію, завданням демократичних кіл є поширити поле своєї дії,

поглибити співпрацю і завершити її організаційно.

У цих чотирьох пунктах з'ясовано коротко не тільки теперішню ситуацію, але й подано загальну програму дії на найближчий час. Наша сьогоднішня пленарна сесія має завдання перейти з тимчасових форм організації нашого демократичного руху — на постійні. Ці форми підготовано еластично й вони будуть виправлятися в процесі дії найближчих літ.

Демократичні рухи, не тільки в нас, але загалом, хворіють на недостатньо розбудований організаційно-технічний апарат і відповідно поставлену службу інформації. Тоталітарні системи куди перевищують демократичні під тим оглядом; вони спирають свою силу на апаратах — партійних і державних — розбудованих до перфекції, і на могутніх сітках інформації переміненої на єдиноспрямовану для партійних цілей пропаганду.

Треба усвідомити, що в добу масових засобів комунікації — радіо, преси, телебачення — майбутнє належить тільки інформованим суспільствам. Найкраще інформованою спільнотою в діяспорі є єврейська. Найгірше інформованою спільнотою в діяспорі є українська. Ми повинні старатися якнайшвидше вирватися з того загрозливого стану. Тому проблемам інформації і взаємної комунікації повинна бути присвячена наша найбільша увага. Найгірше те, що наша спільнота в діяспорі інформована не тільки не докладно, а часто-густо фальшиво.

З пресових органів стояли нам дотепер до диспозиції сторінки «Українських вістей» в Ульмі, «Українського самостійника» в Мюнхені й «Нашого голосу» в Трентоні. Вони прихильно ставилися до наших потреб і після цієї сесії — сподіваємося — наші зв'язки затісняться. Також є надія, що після злиття «Українського самостійника» із «Сучасністю» сторінки цього місячника будуть нам до диспозиції. Як самозрозумілу konieczність уважаємо продовження видання збірників «Матеріали КУВПД».

Очевидно всього того є дуже мало, і тому як приціл на найближче майбутнє був би власний політичний кварталник. Він зокрема потрібний нам для ведення дискусії, як з українськими демократичними партнерами в Україні, так і з демократичними колами наших сусідів.

В Україні немає вільної політичної думки, — на це не дозволяє режим. Все ж таки з України на протязі останніх десяти років приходили творчі поштовхи до творення нової політичної думки, зокрема у самвидавних матеріалах. Ми, за кордоном, частково їх приймали, але не розвинули дискусії з нашими партнерами на батьківщині, як це роблять поляки, а тепер росіяни.

КУВПД повинен плекати зв'язки з демократичними силами взагалі, а зокрема з нашими сусідами, також з росіянами, — тими, які беззастережно визнають право неросійських народів на самостійність, — а далі з національними меншостями, передусім з євреями. Усе те можна здійснювати спільними конференціями, різнонаціснальними клубами, співпрацею в різних ділянках, з допомогою взаємної інформації, радіо, преси, влаштуванням спільних акцій, демонстрацій в обороні політичних в'язнів, в обороні людських прав і демократичних свобод. Це тільки ілюстрація можливостей, бо ми свідомі дискрепанції між завданнями, що їх треба здійснити, а засобами і умовами, які нам стоять до диспозиції в теперішній стадії організованости українського демократичного руху в діаспорі.

* * *

Ми ствердили, що в нашій емігрантській дійсності немає іншої альтернативи для реалізації ідеї цілості української спільноти, як тільки мозольний і послідовний змаг за об'єднання усіх співзвучних сил при застосуванні принципів демократії. Цей шлях довгий і важкий, але він веде до закріплення і розбудови тривалих вартостей. Творення механічних об'єднань, що їх черговий раз пропонують ісповід-

ники «ідеологічного центру» УНРади, може декому видатися ефективним, але він не доведе до бажаного.

Цікаво спостерігати, що ті ісповідники, — дотепер ніби репрезентанти української демократії, — у своїх пропозиціях щодо платформи консолідації, загалом замовчують конечність стосування демократичних принципів. Натомість, як одну з підставових вимог, висувують парадоксальну вимогу: — ви мусите вірити! Наприклад, що в СРСР еволюція виключена. Починаючи від Геракліта кожний громадянин знає, що в світі все змінюється, все еволюціонує, «панта рей», усе тече. А ми, політичні емігранти, мали б вірити, що є інакше.

Минулого року я висунув три постулати до платформи зговорення політичних партій діаспори: 1. Наріжним каменем є дія української самостійної держави. 2. Послідовне застосування в громадському, а особливо в політичному житті етичних норм. 3. Визнання і здійснювання демократичної побудови держави і громадського життя.

На мою думку це платформа, на якій може розвиватися в діаспорі відроджений український демократичний рух. Коли говоримо про демократію, то не закриваємо очей на її негативи. Знаємо, що вона не є досконалою формою керування суспільством. Знаємо всі її слабкі сторінки, зокрема те, як легко використовують її різні ворожі сили й агентури для своїх цілей. Але — як висловився Черчіль — вона найкраща з усіх, що їх дотепер випробовувано! Очевидно: до демократії треба виховати суспільство.

Визнаючи такі засади, ми є співзвучними з демократичними прагненнями сучасної України. З писань наших патріотів в Україні знаємо, що — не зважаючи на деяке зрізничкування — там усі прагнуть до демократії. Ми теж глибоко переконані, що КУВПД це виклик і нагода для найкращих з-поміж молодії української генерації в діаспорі активно включитися в ук-

раїнське політичне життя. Форум КУВПД є відкритий для цієї молоді. На ньому вона може висловити свої думки й захищати свої погляди. Здається, що українська молодь інстинктивно усвідомила й прийняла демократичні засади.

На форумі КУВПД вже висловлено: сучасну нашу молодь притягає гуманне. Це розуміють і цьому співчують всі шляхетні люди. Тільки так треба сприймати тріумф Валентина Мороза, тріумф фізично слабкої одиниці, над гігантською машиною поліцейської імперії. Сьогодні всі говорять про світову кризу цілої скалі дотеперішних вартостей. Але разом із тим, наче Фенікс із попелу, знову на поверхню людської свідомости впливає вічне, незмінне, гуманне, що було і буде рушієм розвитку культур.

Якщо можна одною думкою, в одному реченні, висловити головне цієї доповіді, то воно звучить так: пам'ятаймо, що патріоти-демократи в Україні потребують українських демократів у діяспорі!

Василь І. ГРИШКО

Оцінка становища в Україні, програмові позиції середовищ КУВПД і висновки

Вступна заувага. У завдання цієї доповіді не входить огляд поточних фактів, що стосуються сучасного становища в Україні. Завданням є лиш оцінка цього становища на підставі більш-менш устійнених фактів тривалого характеру, що мають засадниче значення для програмових узагальнень середовищ-ініціаторів Конгресу Вільної Політичної Думки (КУВПД), конкретно ж — Української Революційно-Демократичної Партії (УРДП), Організації Українських Націоналістів за кордоном (ОУНз) та Українського Національно-Демократичного Об'єднання (УНДО). Власне, в стосунку та на тлі відповідних програмових документів цих політичних середовищ і розглянемо тут основні складники сучасного становища в Україні, маючи на меті ряснення такого питання: в якому відношенні одне до одного стоять відомі нам об'єктивні факти сучасної української дійсности до їх інтерпретацій у програмових документах згаданих середовищ та які з цього випливають висновки надалі для завдань спільноти цих середовищ у формі КУВПД?

— o o o —

I

Оцінка сучасного становища в Україні у світлі об'єктивних фактів

1. ВИХІДНІ СТВЕРДЖЕННЯ ЩОДО ЗАГАЛЬНОГО СТАНОВИЩА В СРСР

Найперше мусимо ствердити й прийняти за вихідну точку той, визначальний для сучасного становища в Україні факт, що це становище є невід'ємним і похідним від загального становища в Радянському Союзі (СРСР), інтегральною частиною якого є тепер Україна. Цей, здавалося б, самозрозумілий факт доводиться тут спеціально підкреслювати, бо здебільшого в нас на еміграції цей першорядної ваги факт при оцінках становища в Україні трактується як щось лише принагідне та немовби навіть другорядне. Власне з причини такого трактування в нас на еміграції має широке розповсюдження такий, досить абстрактний, погляд на становище в Україні, коли все зводиться до розгляду самої лише української національної проблематики поза її, загальним для всього СРСР, суспільно-політичним контекстом, немовби вона є можливою до

розв'язання у відриві від цілості проблем СРСР. Очевидно, такий погляд пов'язаний з наївним уявленням, немовбито принципова настанова на політичне відокремлення України від СРСР та заперечення політики її інтеграції в СРСР вимагає й відокремленого її трактування. А тим часом незаперечним фактом є те, що незалежно від нашого до цього ставлення, справа України сьогодні — це справа такого чи інакшого вирішення стану речей в цілому СРСР, або ж — справа вирішення долі самого СРСР взагалі.

Розглядаючи ж українську справу так, у нерозривному зв'язку з цілістю проблематики Радянського Союзу, доводиться визнати, що становище нині є дуже далеким від того, щоб говорити про близькість остаточного вирішення долі СРСР взагалі та тим самим долі України зокрема. Річ очевидна, що таким остаточним вирішенням могла б бути тільки воєнна катастрофа СРСР, як передумова революційного вибуху в ньому. Але для такої перспективи в ближчому часі нема підстав.

Та ледве чи й треба тужити зокрема за такою перспективою, як воєнна катастрофа, коли взяти до уваги жахливу мілітарну потужність СРСР і його потенційних противників. Бо через відому затятість тоталітарної влади СРСР і також відомий брак позитивних програм для народів СРСР у його противників, це, як свідчить досвід другої світової війни, може бути й перспектива катастрофи для самих цих народів, а зокрема для України.

Натомість загальне внутрішнє становище в цілому СРСР нині таке, що можна з певністю говорити про перспективу тривалого, але неухильного процесу розвитку там змагання за потрібні народам СРСР зміни — змагання щодалі зростаючих серед цих народів сил творчої перебудови наявного стану речей.

Цей процес, як відомо, розпочався від кінця сталінщини в другій половині 50-х років, досяг значного розмаху до середини 60-х років,

зазнав перших поразок у другій половині 60-х років і, зрештою, опинився під концентрованими атаками реакційно-терористичних сил режиму в 70-х роках, і нині перебуває в критичному стані свого дальшого розвитку. Та незважаючи на нинішній критичний стан цього процесу, його потенційні можливості розвитку не дають підстав для песимізму. Бо ці можливості закладені в самій його природі, як породження внутрішніх суперечностей системи, якої запереченням він у її ж лоні виростає.

Конкретно ж ідеться про специфічно властивий саме наявний в СРСР системі процес заперечення головного її складника, а саме — брехні, якою в ній насильство тоталітарної влади оформлене під фальшивою назвою «радянської» і «соціалістичної» демократії, а централістично-імперська суть держави — під фальшивою назвою «союзу національних республік».

Власне, ця брехня форми, за якою криється протилежний їй зміст, і є джерелом суперечності, яка щодалі більше стає головною слабкістю системи. І саме на цій базі й виростає внутрішній процес заперечення системи, переважно серед новіших поколінь її дітей і вихованців, які цю суперечність уже збагнули та далі її розшифровують.

Але цей процес полягає не тільки в запереченні, бо цим процесом охоплені громадяни СРСР виставляють також позитивну програму змін, які в сумі своїй означають запровадження справжньої демократії, хоч і в «радянській» формі та з соціалістичним змістом. Зокрема ж це означає перетворення СРСР із прикритої назвою «союзу» централістичної імперії на дійсний союз національних республік з дійсним правом на вихід із союзу.

2. НАЦІОНАЛЬНИЙ ДЕМОКРАТИЧНИЙ РУХ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО НИНІШНІЙ КРИТИЧНИЙ СТАН

Але, коли мовиться про загальний для всього СРСР процес розвитку сил змагання за демократичні зміни, то йдеться, звичайно, не про якийсь однорідний і суцільний рух, а про суму різноманітних рухів, які щойно у своїй сукупності зводяться до загального для всього СРСР знаменника. Щоправда, перед зовнішнім світом його нині репрезентує переважно московський центр, символізований такими іменами, як академік Сахаров чи генерал Григоренко, які, будучи один росіянином, а другий українцем, надають йому характеру немовби загального демократичного руху для всього СРСР.

Та насправді головні сили цього руху йдуть не згори, а знизу, перебуваючи в національних республіках, де вони творять собою передусім **національні демократичні рухи**. І коли символізований московським центром демократичний рух СРСР ставить наголос на домагання реформ згори, як шлях демократичної перебудови СРСР у цілості, то національні демократичні рухи змагаються за конкретні демократичні зміни в своїх республіках та за реалізацію їхніх окремих національних прав, включно з правом на відокремлення від СРСР.

При цьому спільним для загального, і для національних демократичних рухів в СРСР є їхня однаково легалістична конституційна база, тобто — опертя всіх домагань і форм змагання на формально зобов'язуючі владу приписи діючого основного та від нього похідних законів. Саме таким чином ці рухи в стосунку до влади стоять у морально сильнішій позиції наступу на найслабшому для влади відтинку оборони системи, тобто — на відтинку суперечності її брехливої форми й протилежного їй змісту.

Ще ж більше посилює цю моральну позицію

той факт, що ці рухи покликаються також на відповідні, морально чи й правно зобов'язуючі також СРСР, міжнародні декларації й угоди та засадничі документи Об'єднаних Націй (наприклад — на Загальну Декларацію Прав Людини, на міжнародній Пакт про громадянські й національні права, на проголошення в справі надання незалежності колоніальним країнам і народам, і навіть на відповідні точки Гельсінської угоди тощо) — і цим ставиться владу СРСР у становище звинуваченого перед світовою політичною та громадською думкою.

Всі ці елементи загального й національних рухів в СРСР за демократичні зміни з особливою яскравістю виявилися в українському демократичному русі на нашій батьківщині. Цей рух передусім національний, але українські національні цілі в ньому органічно пов'язані в одну цілість із змаганням саме за демократизацію СРСР, як базу суверенізації Української РСР, включно з умовжливленням реалізації її права на вихід із СРСР.

Так само невід'ємним від змагання за здійснення всіх конституційних громадянських прав є в цьому русі змагання за здійснення всіх національних прав українців, а передусім — права боротися проти русифікації України та за її українізацію. І хоч немає підстав твердити про дійову пов'язаність українського демократичного руху з тим, що в особі його московського центру виступає як загальний для всього СРСР, проте вони не тільки не суперечні один одному, а й великою мірою співпадають один з одним. І саме в перспективі їхнього засадничого зближення криються їхні найбільші потенційні можливості.

На жаль, той критичний стан, до якого репресіями 70-х років доведено процес розвитку демократичного руху в СРСР взагалі, найбільшою мірою стосується українського демократичного руху. Він зазнав найбільшого репресивного розгрому, і більшість його учасників нині в тюрмах та концтаборах. При цьому не

сбійшлося і без болючих моральних втрат, серед яких найбільшою стала вимушена терором відмова Івана Дзюби від самого себе. Цей розгром, звичайно, позначився не тільки на тому, в яких формах виявляється далі цей рух, але й на тому, якого змісту він надалі набуває.

Щодо форм, то новим після репресивного розгрому 70-х років стало те, що неув'язнені та нові учасники руху більше не виступають у «Самвидаві» відкрито, а під псевдонімами чи анонімно. Але ув'язнені продовжують виступати відкрито — і з-поза ґрат тюрем, і з-поза дротів концтаборів. Щодо змісту, то новим у ньому з'явився лише багато гостріший тон критики наявної в СРСР дійсності, включно з критикою самої системи, а також явна перевага звернень до зовнішніх міжнародних чинників і світової громадськості — відмінно від попередньої переваги звернень до внутрішніх, радянських чинників, урядових і партійних.

Щоправда, покищо єдиним поважним свідченням такої зміни тону й адресування в українському «Самвидаві» є лише 7-8-й випуск «самвидавного» «Українського вісника», що цілком очевидно є ділом рук однієї особи, яка виступає під псевдонімом «Максим Сагайдак».

Але непрямим підтвердженням цього є також заяви Чорновола, Світличного й Калинця (а перед тим — Шумука) про відмову від радянського громадянства, що є актом не лише протесту проти того безправства в СРСР, жертвою якого вони стали, але (як це видно зокрема із заяви Чорновола) також підготовою ґрунту для пізнішого виїзду за кордон.

Зрештою, нова гострота тону критики й перевага звернень до зовнішніх міжнародних чинників та світової громадськості — це явище, яке всередині та в другій половині 70-х років характерне для «Самвидаву» в СРСР взагалі. Безсумнівно, це пов'язане з гостротою репресій та з гіркотою розчарувань у надіях на очікувані в 60-х роках, але поховані в 70-х, реформи в напрямку демократизації. А також

це пов'язане і з виникненням міжнародно-політичної ситуації т. зв. «детанту» («розрядки»), коли особливого значення стали набувати звернення з міжнародно-правовими й гуманітарними аргументами до міжнародних і взагалі закордонних чинників та до світової громадськості, від тиску яких на владу в СР-СР певною мірою стала там залежати доля процесу демократизації.

3. ЛЕГАЛІЗМ УКРАЇНСЬКОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ НА БАТЬКІВЩИНІ ТА ЙОГО ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Одначе згадані нові елементи не змінили самої суті демократичного руху в СРСР взагалі та в Україні зокрема, як руху внутрішнього змагання за демократичну перебудову на легалістичній конституційній базі. В кожному разі немає підстав для тверджень, які висувають деякі показово-«революційні» середовища в нас на еміграції, немовби то цьому рухові по репресіях 70-х років прийшов кінець, бо настав час підпільної революційної дії в дусі національного підпілля попередніх етапів боротьби.

Навпаки — є підстави вважати, що навіть й ті елементи демократичного руху в Україні, що наслідком загострення репресій 70-х років змушені шукати підпільних форм своєї діяльності, саму цю діяльність вбачають передусім у тому, щоб організувати протестні акції з метою тиску на владу та вимушення цим зміни національної політики щодо України, до припинення русифікації і навіть — до забезпечення Україні належних їй в СРСР союзно-державних форм, що в умовах СРСР практично означає право політичної автономії. Свідченням цього є, наприклад, інформація Майкла Паркса, московського кореспондента американської газети «Балтімор Сан» з грудня 1974 року — про його розмову з представниками українського підпільного руху, які ознайомили

його зі спеціальним документом (у кореспонденції Паркса його названо «Маніфестом»). Цитуючи з цього «Маніфесту», Паркс наводить зокрема такі твердження (цитую за цитатами з документу в «Балтімор Сан»):

«Наша протестна акція має знедійснити заходи влади щодо русифікації України та щодо викорінення в Україні всього українського... Відокремлення України від СРСР не є практичною ціллю на завтра, але розгортання протестної акції в Україні мусить переконати володарів у Кремлі, що єдиний шлях, яким можна мати справу з Україною, це шлях забезпечення їй політичної автономії. Вільна ж і незалежна Україна — це мета для досягнення в перспективі, але вона здійсниться тільки тоді, коли ми зорганізуємося вже нині.»

Слід звернути увагу, що згідно з цією ж кореспонденцією з Москви в «Балтімор Сан», автори цитованого «Маніфесту» заявили про те, що вони хоч і являють собою окрему групу, ніж та, що випустила 7-8-ме число «Українського вісника», але вони взаємно між собою пов'язані.

Зрештою, треба взяти до уваги також заяву представника демократичного руху в Україні — Леоніда Плюща в першому ж своєму інтерв'ю в Парижі після виїзду з України. Він сказав (цитую за пресою дослівно): «Революція в СРСР неможлива, а демократизувати його треба шляхом реформ.»

Загалом же виглядає так, що хоча зумовлені новими обставинами зміни в демократичному русі в СРСР і зокрема в Україні таки дійсно стаються, вони в основному полягають у тому, що з руху **опозиційного**, яким він був до репресій 70-х років, він перетворюється на **рух опору** репресивній системі, а в Україні ж зокрема й особливо — на **рух опору русифікації та етноцидові українців**. Але це рух опору мирним легалістичним шляхом. При цьому легалізм у межах чисто «радянської» законности переростає в цьому русі на легалізм у межах

міжнародної правовості; а його конституціоналізм із самого лише слідкування за виконанням наявної радянської конституції переростає на прагнення до поширення й удосконалення радянської конституції в дусі демократичних конституцій західніх держав.

Але щодо легалізму демократичного руху в СРСР взагалі та в Україні зокрема, то його характер вимагає спеціального вияснення. Передусім треба уточнити, що в даному разі йдеться про легалізм самих програмових засад руху, базованого на формально зобов'язуючих владу радянських і міжнародних правових нормах.

Отже — тут не йдеться про легальність руху, в розумінні його ставки на дозволені владою форми діяльності, бо з цього погляду цей рух нині вже фактично нелегальний. Щождо так зрозумілого легалізму, то треба також відкинути два, найбільш поширені в нас на еміграції, погляди, які є протилежними один одному.

Згідно з одним поглядом, цей легалізм є, нібито, виявом наївної віри в можливість еволюції режиму в СРСР шляхом його добровільної згоди на послідовне здійснення своїх писаних конституційних прав і свобод, що їх учасники руху, мовляв, безпідставно трактують надто поважно.

Згідно ж із другим поглядом, навпаки — цей легалізм є, нібито, всього лише маскою цинічної спекуляції на, трактованих насправді цілком неповажно, штампах радянської конституційності; бо за цим, мовляв, криється звичайна пропаганда боротьби проти радянської системи підпільно-революційним шляхом.

У дійсності ж ця справа виглядає далеко не так просто. Безперечно, джерелом легалізму демократичного руху в СРСР взагалі та в Україні зокрема не є ніякі ілюзії щодо здібності й бажання режиму самому добровільно еволюціонувати — в сенсі реалізації своїх же конституційно-правових засад. Але це ніяк не оз-

начає відсутности в учасників цього руху, як і в народі взагалі, віри в самі ті конституційно-правові засади, які той режим знехтував і які через це стають моральною зброєю проти нього.

Зрештою, ці засади, не виключаючи й їхньої «радянської» та «соціалістичної» форми, мають універсальний характер — і, як такі, вони змикаються з демократичними прогресивними тенденціями розвитку суспільно-політичної думки в сучасному світі взагалі. І немає ніяких підстав вважати, що в демократичному русі опору в СРСР їх узято за прапор змагання проти антидемократичного реакційного режиму з самої лише тактичної хитрості, а не зі щирого прагнення їх здійснити.

Найголовніше ж, одначе, полягає в тім, що цей легалізм у тій ситуації тривалої стабільности наявної в СРСР системи, що є найбільш ймовірною перспективою на довший період часу й надалі, легалістичний (за своїми програмовими засадами) демократичний рух у будь-яких формах вияву його дії — це єдиний висновок із реальної дійсности.

Йдеться ж бо про єдиний шлях опору реакційному режимові за відсутности катастрофального для нього розвитку подій — шлях морально-політичного протиставлення йому через морально-політичну мобілізацію народних мас на базі використання протилежності форми і змісту системи та обернення її формально-правових засад на зброю боротьби проти нею зумовленого режиму та тим самим — за зміну й самої системи.

Кажучи ж інакше — йдеться фактично про розгортання процесу, який можна назвати **морально-політичною революцією** у свідомості мас, — процесу, що є вирішальним елементом усякої боротьби за потрібні народів зміни, як еволюційним так і революційним шляхом.

До речі — щодо питання про революцію. Коли тут мовиться про легалістичний демократичний рух, як рух опору мирним шляхом, то це ніяк не означає заперечення чи виключення

іншої можливості, тсбто — такого розвитку подій, коли у відповідній ситуації коначним і єдино реальним виходом із наявного становища стане революційний шлях боротьби. Ідетсьа лише про те, що сам акт революції, як акт остаточного вирішення — це рідкий історичний шанс успішної боротьби. Бо для нього потрібна така сукупність спеціальних обставин, званих «революційною ситуацією», якої зараз в СРСР взагалі та в Україні зокрема, нема, і на яку в ближчому часі ледве чи можна розраховувати.

Тому що це має прямий стосунок до оцінки сучасного становища на нашій батьківщині, нагадаю блискуче теоретичне визначення революційної ситуації, дане свого часу безспірно великим майстром «мистецтва революції» — Леніном.

Основне його твердження зводиться до того, що для настання революції недосить, щоб «низи не хотіли» наявної влади, а потрібно ще, щоб «верхи не могли» більше правити по-старому. Оце «щоб верхи не могли» Ленін вважав «сб'єктивною передумовою революції», розуміючи під цим кризу системи в умовах її історичного випробування — такого як економічне банкрутство чи воєнна поразка.

Вважаючи ж небажання низами дальшого панування даної влади за «суб'єктивну передумову революції», Ленін уточнював: це небажання має бути високою мірою усвідомленим масами та політично унапрямленим певним, орієнтаційним для мас, чинником.

Чи ж треба аж надто доводити, що обох цих найголовніших, об'єктивної й суб'єктивної, передумов для революції в СРСР взагалі та в Україні зокрема нині нема. До того ж досвід із тоталітарним режимом в СРСР доводить, що становище, «коли верхи не можуть», у ньому виникає тільки в умовах катастрофальних для нього зовнішніх обставин, бо внутрішнє економічне банкрутство він здібний перетривати.

Щождо становища, коли «низи не хочуть»,

то воно в СРСР більш-менш постійне, але рівень його політичного усвідомлення масами також постійно низький, і через відсутність його унапрявленості орієнтаційним для мас чинником воно не здібне перетворитися в дію.

Тому то, коли взяти до уваги, що об'єктивна передумова революції від народу взагалі не залежить, а для визрівання суб'єктивної передумови потрібний тривалий період морально-політичної мобілізації мас і виростання в їх лоні орієнтаційного чинника, то єдиним логічним висновком із цього є той, який і зробив для себе демократичний рух в СРСР взагалі та в Україні зокрема: тобто — праця всіма можливими засобами, в тому числі й такими, що переслідуються владою як «нелегальні», внапрямі, таки легалістичного за своїми засадами, внутрішнього змагання за демократичну перебудову в СРСР на базі радянських і міжнародних засад.

II

Програмові позиції середовищ КУВПД в їх стосунку до політичної реальності на батьківщині

1. ЗАГАЛЬНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОГРАМОВІ ПОЗИЦІЇ ТРЬОХ ПАРТІЙ КУВПД ТА РОЗГЛЯД «ПРОГРАМИ-МІНІМУМ» УРДП

Переходячи тепер до зіставлення програмових позицій середовищ КУВПД з об'єктивними фактами сучасного становища в Україні, як воно було тут щойно подане, можемо відразу ж ствердити: засаднича оцінка цього становища в програмових документах (як також в офіційній публіцистиці) трьох партій-ініціаторів КУВПД, що дана в різний час на початку 70-х років, і сьогодні цілком відповідає наявній нині реальності загального стану речей на батьківщині.

Зрештою, головніше з досі тут мною сказаного — це значною мірою, лише дещо скорегована в світлі останніх фактів, проєкція на конкретність сучасної реальності, тих оцінок стану речей та тенденцій їх розвитку на батьківщині, які дано в третій, поточно-політичній частині Програми УРДП з 1970 року та в Постановах до поточного моменту ОУНз 1972 року.

Щодо УНДО, то, не давши в 70-х роках окремого програмового документу поточного характеру, ця партія недвозначно виявила свою позицію щодо оцінок становища на батьківщині в своїй публіцистиці, зокрема ж у редакційних матеріалах 4-го числа «Вісника УНДО» з грудня 1973 року, й ця позиція досить близька до позицій у цій справі УРДП й ОУНз.

Загалом же можна сказати, що в своїй сукупності погляди всіх названих трьох партій на явища й факти сучасної української політичної реальності досить природньо складають собою певну цілість, у якій кожен із трьох складників, взаємно себе доповнюючи, відіграє окрему роль.

УРДП, як партія, так би мовити, «внутрішньо-радянського» походження, перша і найбільш чітко серед українських політичних середовищ на еміграції, поставила в поточно-політичній частині своєї Програми змагання за українські національні цілі саме в контексті загального для всього СРСР змагання за його демократизацію та відтак — за його цілковиту демократичну перебудову. Власне, зі специфіки цього контексту випливає й сама сутність ідейно-політичної концепції УРДП, в основі якої лежить відповідна інтерпретація поняття «революційна демократія».

Звичайно, це поняття генетично пов'язане з окресленням рушійних сил української демократичної революції 1917-1921 років, процес якої УРДП вважає перерваним більшовицькою окупацією, а тому його завершення УРДП вважає своєю метою. Але, розрізняючи в своїй програ-

мі історичні завдання партії в пляні її «програми-максимум» від поточно-політичних завдань у пляні «програми-мінімум», УРДП висунула в цій останній нову, суто внутрішньо-радянську інтерпретацію поняття «революційна демократія».

Вона полягає в тому, що в умовах суспільно-політичної дійсності в СРСР, коли її головною властивістю є суперечність між псевдо-демократичною формою і насправді тоталітарним змістом, змагання за справжню демократизацію має революціонізуючий характер, бо послідовне здійснення ідеї демократії в СРСР означає революційну за своєю суттю зміну самого змісту дійсності. При чому — в цю зміну включаються й основні елементи завершення революційного процесу, започатого в 1917-1921 роках.

З такою реінтерпретацією поняття «революційна демократія» в поточно-політичній частині Програми УРДП тісно пов'язана й відповідна реінтерпретація поняття «революційності», в яке вкладається розуміння не самої форми боротьби, але передусім її змісту. Тому в революційно-демократичній концепції УРДП немає протиставлення «революція — еволюція», і в програмі УРДП вони розглядаються в їхній діалектичній єдності, як дві частини одного процесу. І коли загальна настанова «програми-максимум» зорієнтована на логічно зумовлений реакційністю режиму революційний розвиток подій, то поточно-політична «програма-мінімум» розрахована на працю в пляні всілякого сприяння будь-яким можливостям еволюційного процесу, тобто — процесу натиску внутрішніх сил опору реакційній політиці режиму в СРСР та розвитку там внутрішньо-реформаційних сил у напрямі демократичної перебудови.

Очевидна річ, у своїй «програмі-мінімум» УРДП лише стверджує те, за що фактично змагається демократичний рух в Україні. При чому — те, що є для УРДП на еміграції «мінімум», в умовах СРСР нині є, власне, «максимум».

Про це й сказано в Програмі УРДП, де присвячений цьому третій розділ третьої частини звучить дослівно так:

«Конкретна мета змагання політично-активних внутрішніх сил за зміни в підсоветській дійсності сучасної України, маючи різні форми й ступені свого вияву, в основному зводиться до таких програмових цілей, які в максимальних за тих умов вимірах становлять собою з погляду остаточних цілей УРДП програму-мінімум для змагання саме в підсоветських умовах. Головні цілі цієї програми, як це можна вивести зі змісту найбільш яскравих програмових документів змагання внутрішніх політично-активних сил, що виступають з конкретними домаганнями змін існуючого становища в підсоветській дійсності України сьогодні, зводяться до таких цілей:

1) Демократичне перетворення нині централізованої структури „Союзу Радянських Соціалістичних Республік” на справді добровільний міждержавний союз незалежних і рівних республік з дійсно забезпеченим правом на вихід із нього.

2) Перетворення „Української Радянської Соціалістичної Республіки” на повністю суверенну республіку з забезпеченим правом плебісциту, під міжнароднім наглядом, у питанні приналежності до союзу чи виходу з нього.

3) Перетворення форми „влади рад трудящих” на вповні відповідну змістові цих слів радянську владу трудового народу — в особі дійс-

3) Перетворення форми „влади рад трудящих” на вповні відповідну змістові цих слів радянську владу трудового народу — в особі дійс-

4) Обмеження ролі комуністичної партії виключно до партійно-політичної діяльності в межах демократичної структури рад, а не керування ними, як знаряддя партійної диктатури.

5) Допущення інших, партійних і безпартійних організацій трудящих до участі в політичному житті країни, зокрема в ролі легальної опозиції до керівної більшості в радах.

6) Повна демократизація наявної соціалістичної системи господарства на засадах демократичного соціалізму. Зокрема ж — забезпечення реальної співучасті робітників у керівництві підприємствами удержавленої промисловости через свої профспілки та ради. Так само — забезпечення реального самоврядування селян в усупільненому сільському господарстві, з відповідною свободою також індивідуального господарювання.

7) Повне дотримання та повне забезпечення чинности засад Загальної Деклярації Прав Людини, проголошеної Об'єднаними Націями. Зокрема ж — недопущення поліційної сваволі й терору.

8) Забезпечення державного становища української мови й культури в Україні та відповідальність уряду Української Республіки за захист мовно-культурних та національно-побутових інтересів людей української національності поза Україною.

9) Забезпечення повної свободи духовно-культурного життя та творчости, а також релігійного життя, зокрема ж — Українських Церков усіх віровизнань.

10) Вільний обмін інформацією й ідеями з усім зовнішнім світом, а також реальне й безпосереднє представництво за кордоном українських національних, культурних та інших інтересів і зв'язків.»

Так виглядає та сума конкретних цілей, за які змагається український демократичний рух на батьківщині за станом на початок 70-х років. І це те, що становить собою поточно-політичну програму-мінімум УРДП з 1970 року та зобов'язує партію і нині.

2. «ПРОГРАМА УКРАЇНСЬКОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ» В ПОТОЧНО-ПОЛІТИЧНИХ ПОСТАНОВАХ ОУНЗ ТА АКТУАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ В СЕРЕДОВИЩІ УНДО

Треба сказати, що дуже близько до такої програмової позиції УРДП є також програмова позиція ОУНЗ, як вона сформульована в Постановах цієї партії до поточного моменту 1972 року. Зрештою, деякі більш узагальнені ствердження «програми-мінімум» УРДП знайшли в програмових постановах ОУНЗ більш уточнені й конкретизовані формулювання. Як і УРДП, ОУНЗ висунула поточно-політичну програму українського демократичного руху на батьківщині на підставі «самвидавних» документів того руху і, не ідентифікуючи своєї власної програми з нею, але й не протиставляючи їх одна одній, проголосила за своє завдання працю на еміграції для допомоги змагання за програмові цілі вітчизняного демократичного руху. Найсуттєвіші елементи Постанов ОУНЗ щодо цього звучать так (цитую в скороченні):

«Незважаючи на те, що . . . Український демократичний рух [на батьківщині] не має списаної програми, то, на підставі матеріалів, виданих його діячами, та спираючись на численних їхніх заявах, скаргах, вимогах тощо до державних і партійних діячів Української РСР та СРСР — можна зробити підсумки їхніх поглядів і усистематизувати їх на зразок програми. . . Ці погляди такі:

У питаннях ідеології Український демократичний рух [на батьківщині] стоїть на позиціях загально-людських, національних, марксистсько-соціалістичних. У питаннях тактики він є легалістичним, еволюційним. . . Український демократичний рух [на батьківщині] називаємо легалістичним у тактиці тому, що він усі свої політичні й громадські вимоги спирає на ідеологію марксизму, постанови з'їздів комуністичних партій України і Росії, конституції Україн-

ської РСР і СРСР, цивільний і кримінальний кодекси Української РСР, „Хартію прав Людини” Об’єднаних Націй. . . Український демократичний рух [на батьківщині] є еволюційний тому, що він легалістичний, отже він не думає здійснювати свою програму шляхом збройного перевороту, а хоче реформувати пануючу протиконституційну і протинародну систему. . . Його ціль: підготувати народ так, щоб він змінив режим поліційно-партійної диктатури на системі демократичного соціалізму, зберігаючи радянський лад, як форму участі народу в керівництві державою.

Програма Українського демократичного руху [на батьківщині] впливає з його ідеології. У своїй дотеперішній діяльності він висунув такі домагання. . .» [Далі в п’ятих точках подані домагання в ділянці громадських свобод і в сімох точках — домагання в ділянці політично-національного життя. Ці останні домагання такі:] «1) Перехід влади з рук партійно-поліційної бюрократії до рук трудящих міста й села в особі Рад депутатів трудящих.

2) Право на власну українську армію.

3) Встановлення безпосередніх зносин з чужоземними державами. . .

4) Здійснення постанов Конституції щодо суверенних прав Верховної Ради Української РСР, а також прав її уряду виконувати владу на території Української РСР.

5) Привернення закнів, виданих в добу українізації.

6) Припинення іміграції росіян в Україну й виселювання українців з України.

7) Вільне обговорення права Української РСР на відокремлення від СРСР згідно з постановою 14-ї статті Конституції. . .

Хоч ідеологія Українського демократичного руху [на батьківщині] не наша і не наша його програма. . . ОУНз вважає допомогу тому Рухові та іншим патріотичним силам, які ще можуть

постати в Україні, за один із головніших обов'язків свого існування на чужині.»

Ці поточно-політичні Постанови ОУНЗ не потребують коментарів, бо їхня мова вичерпно ясна. Можна лише зазначити, що вони цілком недвозначно свідчать про політичний реалізм цього середовища ревізіоністичного крила націоналістичного руху, що стає вже рухом демократичним.

А як щодо УНДО? Не маючи офіційного поточно-політичного документу цієї партії, звернемось до редакційного поточно-політичного коментаря в 4-му числі «Бюлетеня УНДО» 1973 р. під назвою «Думки вголос: що робити?». Автор цього коментаря — офіційний речник УНДО М. Добрянський пише:

«Усі авторитетні заяви з кіл демократичного руху, як з України, так і з Росії, однозгідні в тому, що не можна бути пасивними свідками того, як режим топче елементарні права людини і ламає закони радянської держави. На збільшений тиск режиму, що намагається придушити кожен вияв незалежної думки, треба відповісти сильнішим протестом; і треба посилити вимоги, щоб радянська влада і партія шанували та здійснювали Загальну Деклярацію Об'єднаних Націй про права людини; щоб респектували свою конституцію і свої закони. Наше завдання, кажуть речники демократичного руху [на батьківщині] винесли на денне світло кожен злочин державної влади чи партійних органів, кожен незаконний акт, який вони хочуть приховати. З досвіду знаємо: партія завжди поступалася, коли чула одностайний опір народу.

Так вони [на батьківщині] уявляють свої завдання. А наше завдання (на еміграції)? Дія українців у діяспорі мусить бути достосована до рухів і суспільних процесів на Україні та взагалі в Радянському Союзі. Це не означає, що ми мусимо прийняти радянську платформу або проголошувати лояльність сучасному ре-

жимові в Україні... Наше завдання — насамперед боротьба проти того, що на даному етапі найбільш загрожує нашому народові: зростаючий терор і русифікація... Це в позитивному сенсі — боротьба за здійснення Деклярації прав Людини в усьому Радянському Союзі.»

Далі в цьому коментарі в офіційному бюлетені УНДО висловлено дуже слушні й практично-конкретні думки щодо питання про реалізацію завдань співучасті політично-активних сил української еміграції в розвитку самовизвольного процесу на батьківщині. Але це стосується вже до висновків про завдання тих середовищ КУВПД, чії програмові позиції на тлі становища на батьківщині тут розглянено. То ж перейдемо тепер до висновків.

III

Заключні міркування й три головні висновки

У нас на еміграції досить поширений погляд, що звідси ми в сфері **політичної** діяльності не тільки нічого для України не можемо зробити, але фактично й не повинні нічого **політично** робити, бо можемо тільки пошкодити. Цей погляд очевидно базується на тому, що більшість серед нашої еміграції політичну працю звідси для України уявляє у вигляді включення підпільним шляхом емігрантських політичних сил у рух опору в Україні з метою його форсування і т. зв. «революціонування» — на зразок фатальної своїми наслідками «місії» Добоша.

Якщо мати на увазі це, то негативний погляд на таку емігрантську «політичну діяльність для України», звичайно, слушний. Але є ще й іншого роду негативний погляд. Мовляв, оскільки демократичний рух опору в Україні, як і в СРСР взагалі, є рух легалістичний, опертий на внутрішньо-радянських конституційно-правових засадах, то для емігрантських політичних середовищ нема таких спільних з ним

точок, у яких їхня діяльність поза Україною могла б стикатися з його діяльністю в умовах радянської дійсності, не завдаючи йому шкоди ідентифікацією з ним. Та цей погляд міг би бути слухний тільки в тому разі, якби у випадку демократичного руху в радянській дійсності йшлося тільки про суто радянський легалізм.

А тим часом, як це вже було зазначено в першій частині цієї доповіді, радянський легалізм демократичного руху в СРСР взагалі та в Україні зокрема найтіснішим чином пов'язаний з міжнародним легалізмом на базі зобов'язуючих також СРСР міжнародньо-правових документів — від загальних декларацій Об'єднаних Націй до специфічних міждержавних договорів типу «детантського» в Гельсінкі тощо. Тсму навіть і справа дотримання радянських конституційно-правових норм фактично в моральному сенсі є також справою міжнародньою. І на цьому відтинку існують потенційно великі та досі ще належно не використовувані можливості міжнародньо-політичної праці для сприяння демократичному рухові за громадянські й національні права на нашій батьківщині.

Мова тут саме про міжнародньо-політичну, а не лише чисто гуманітарну працю, яку в нас останнім часом деякі чинники еміграції все таки якось провадять. Річ у тім, що гуманітарні акції за самою своєю суттю можуть бути лише протестними акціями в конкретних справах арештів, засудів чи інших кривд супроти окремих осіб і груп осіб. А потрібна постійна акція мобілізації міжнародньої громадсько-політичної думки та уваги окремих міжнародніх і певних державно-політичних чинників навколо справи змагання цілої української нації за своє життя, за свої елементарні національно-політичні права в СРСР.

Очевидно, в нас не бракує різних аж надто претенсійних «міжнародньо-політичних акцій» від імени тих чи інших претендентів на лаври

«борців за визволення» з рамени то цілого «визвольного фронту», то «екзильного уряду», то ще чогось подібного. Але ці акції безнадійні вже хоча б силою того факту, що вони, як правило, походять від середовищ тотального заперечення всякого легалізму, а адресовані вони чинникам, які — або ж нічого в справі України в СРСР однак не можуть зробити (як, наприклад, войовничі, але безсилі «антикомуністичні» малі держави в Азії чи в Південній Америці), або ж однак не хочуть нічого в цій справі зробити (як це є нині у випадку з тими західними «великими потугами», які зв'язані з СРСР спільним інтересом у «детанті»).

Отже — йдеться тут про міжнародньо-політичну акцію цілком іншого ґатунку. Йдеться про морально-політичну акцію тих, що визнають легалістичні засади змагання за громадянські й національні права в СРСР і зокрема вірять у моральну силу легалістичних засад також у міжнародньо-політичному житті. При цьому йдеться також про акцію, звернену передусім до прогресивних і гуманістичних кіл усього світу, зокрема ж до тих, що в міжнародньо-політичному житті сьогодні становлять собою т. зв. «третю силу», тобто — некомуністичні й некапіталістичні елементи міжнародньої громадськості. До речі, саме це мав на увазі Леонід Плющ, говорячи в своєму інтерв'ю для групи «Діалог» у Канаді про те вирішальне значення, яке, на його думку, може відіграти для демократичного руху в СРСР підтримка йому з боку цих, як він узагальнено назвав їх, «гуманістичних сил». Ось його слова:

«Поєднання впливу західніх гуманістичних сил з внутрішніми суперечностями радянського суспільства — ці два чинники приведуть кінець-кінцем до демократизації радянського ладу.»

Оскільки в нас на еміґрації нині саме ті три партії-ініціатори КУВПД, про яких тут ішла й іде мова, послідовно стоять на позиціях визнання легалістичних засад змагання за грома-

дянські й національні права в СРСР, а також вірять у моральну силу легалістичних засад у міжнародньо-політичному житті, то їм і належить узяти на себе ініціативу такої міжнародньо-політичної акції в інтересах демократичного руху на батьківщині, яку тут оце щойно було окреслено.

Але, звичайно, це не може бути акція кожної з цих партій окремо, а тільки їхня спільна акція у відповідній, спільно організованій формі. А такою формою може бути відповідно для цього достосований, у характері постійної інституції діючий, Конгрес Української Вільної Політичної Думки. І це **перший** із головніших висновків, який випливає з усього сказаного тут досі.

Та коли йдеться про відтинок зовнішньо-політичної діяльності в інтересах демократичного руху на батьківщині, то до важливіших завдань на цьому відтинку належить також налагодження конче потрібної співпраці з тими середовищами інших народів СРСР, які є відповідниками за кордоном до своїх демократичних рухів на батьківщині чи стоять у стосунку до них більш-менш на таких позиціях, як згадані тут середовища КУВПД до українського демократичного руху в Україні.

Ідеться передусім про співпрацю з новішими представниками за кордоном народів національних республік СРСР, але це не меншою мірою стосується також і шукання співпраці з демократичними колами новішої російської та єврейської еміграції.

Роля саме цих кіл у розвитку загального для всього СРСР демократичного руху вимагає відповідної української співпраці з ними, оскільки проблема України тепер, як це вже було підкреслено на початку цієї доповіді, це невід'ємна частина загальної проблематики СРСР.

Другою стороною цієї ж самої справи є питання про співпрацю з відповідними демократичними колами народів тих східньо-європейських держав з комуністичними режимами, що

є сателітами СРСР. Оскільки змагання за демократизацію і відтак — за повну демократичну перебудову є тією спільною метою, від досягнення якої залежить і доля народів СРСР, і доля народів сателітних східно-європейських держав, то на цьому ґрунті є база для плідної співпраці між представниками одних і других народів.

Ці обидва завдання не можуть виконати ніякі з тих українських емігрантських середовищ, які в своїй зовнішньо-політичній діяльності базуються на «екзильно-урядових» чи «визвольно-войовничих» концепціях. Ці завдання не можуть виконати також окремі українські емігрантські партії взагалі. Для цього потрібне спеціальне **нове** міжпартійне середовище, програмово зорієнтоване на реальні процеси боротьби саме за демократизацію та демократичну перебудову в СРСР і в Східній Європі. І є підстави для того, щоб відповідно для цього достосована концепція КУВПД стала базою для такого нового середовища. І це **другий** із головніших висновків, які випливають із проблем, обговорених у цій доповіді.

І нарешті — **третій** висновок.

Слід звернути увагу на той факт, що Конгрес Української Вільної Політичної Думки за самою своєю суттю є, так би мовити, центр політичного вільнодумства. В цьому сенсі він особливо надається на роль також центру тієї праці для розвитку вільної української політичної думки, яку не мають можливості проводити наші політичні вільнодумці на батьківщині. Бо ж чим інакше, як не рухом політичного вільнодумства передусім і є український демократичний рух на нашій батьківщині сьогодні? Те ж, чого від еміграції сподіваються наші вільнодумці на батьківщині, висловив перший із них, що прибув недавно за кордон — Леонід Плющ, який у своїй першій промові на зустрічі з українцями в Нью-Йорку (в Українському Інституті Америки) сказав ось що:

«Дехто на еміграції мріє принести Україні

волю, державний лад і навіть уряд. Це смішно... Але еміграція може зробити для справи України дуже багато. Поперше — еміграція користується свободою... Емігранти можуть плідно розвивати ті чи інші ідеології... На жаль, на Україні ми багато менше знали про українську вільну думку, ніж про російську чи єврейську... Важливо, щоб був зворотний (до «Самвидаву») потік інформації із Заходу на Україну.»

Звичайно, «плідно розвивати ті чи інші ідеології» — це завдання для окремих партій, як ідеологічних середовищ. Але організація такого «зворотного потоку інформації із Заходу на Україну», щоб це був справді потік «української вільної думки», а не просто партійної пропаганди — це завдання не окремих партій, а тільки спеціальної, справді «вільнодумної» демократичної інституції. Такою інституцією може стати відповідно для цього достосований Конгрес Української Вільної Політичної Думки.

Отже — і два відтинки праці в зовнішньополітичній ділянці, і один відтинок праці для України ставлять нас перед завданнями, для виконання яких потрібна тісніша й організованіша, точніше ж — інституціоналізована, співпраця партій-ініціаторів КУВПД та поширення цієї співпраці також на інші співзвучні середовища, зокрема ж — безпартійні й фахові та ті, що виходять із кіл молодших генерацій. І це той наступний крок, який у підсумку доцьогочасної п'ятирічної співпраці між собою, мусять зробити тепер середовища ініціаторів КУВПД.

Роман КУПЧИНСЬКИЙ

Оцінка становища в Україні, програмові позиції КВВПД і висновки

(Співдоповідь до доповіді Василя Гришка)

I. СТАНОВИЩЕ В УКРАЇНІ

а. Суперечності системи

Радянський Союз і Україну треба розглядати з двох аспектів, щоб мати вірну картину дійсності: з аспекту суперечностей, котрі існують у цьому Союзі, і з аспекту розв'язки тих суперечностей. Бож на цьому тлі буде відбуватися боротьба народів, груп і фракцій за свої права. До цього треба ще додати декілька психологічних та ідеологічних факторів, котрі мають пряме відношення до ситуації і впливів на розвиток подій. Але вони також якоюсь мірою є продуктами головних суперечностей.

Під терміном суперечність маю на увазі боротьбу між старою формою і новим змістом, між тим, що відмирає і тим, що народжується. У класичному розумінні суперечності вилаadowуються кривавим шляхом, якщо вони здібні невідбувати себе, або співіснувати пасивно.

Основна суперечність в СРСР є між виробництвом і споживачем; у радянській дійсності це хронічна криза недовиробництва. Ця криза діє на суспільство більш деморалізуюче, ніж західні періодичні кризи надвиробництва. Вона наявна в цілому СРСР і самі власті признають її існування:

«За соціалізму основною є суперечність між зростаючими потребами членів соціалістичного

суспільства і ще недостатньою матеріально-технічною базою для її задоволення.»*)

З марксистського погляду це твердження є повним нонсенсом, але факт, що автор признає існування цієї основної суперечності, показує джерело широкого незадоволення в суспільстві.

У парі з економічною кризою недовиробництва маємо друге джерело конфліктів: суперечність між національностями. Найкраще схарактеризував її югославський теоретик В. Дедіер:

«Теорія провідної нації в багатонаціональній державі означає фактичне підкорення, національне поневолення та економічну експлуатацію неросійських народів провідною нацією цієї держави.»**)

Виходячи з цих двох основних суперечностей, можемо розглядати конфлікти, породжені ними, і виказати, яке відношення їх до ситуації в Україні. Можна додати, що практика останніх років показує, що названі суперечності не зникають, а навпаки, загострюються. У політичному сенсі це означає, що приходить поляризація суспільства і в ньому постають гострі внутрішні конфлікти. Наведу кілька прикладів поляризації:

1. Конфлікт між робітництвом та керівництвом:

2. Між селом і містом;

3. Між інтелігенцією і робітництвом;

4. Між партійною верхівкою і непартійними фахівцями, зокрема технічною інтелігенцією;

5. Між номенклатурою і населенням, разом з рядовими членами КПРС.

Ця соціальна поляризація помітна в цілому СРСР, з тим, що в Україні маємо ще до діла з конфліктами національного характеру.

Національні конфлікти в цілому СРСР мож-

*) Габрієльян, «Противоречия социалистического общества и пути их преодоления», Ереван, 1962, стор. 86. (Цитата зі статті Ф. Гаєнка, див. «Матеріали КУВПД», Збірник I. Серія Б, стор. 37.)

**) Там же, стор. 66-67.

на розділити на наступні категорії: 1. Неросійські народи проти росіян; 2. Слов'яни проти азійців; 3. Слов'яни проти азійців і росіян; 4. Неросійські народи одні проти одних (литовці вважають українців русифікаторами в Литві; українці так само трактують литовців в Україні).

В українській дійсності зауважуємо ще інші, традиційні та психологічні розподіли: 1. Географічний — Схід проти Заходу; 2. Національно свідомі українці проти зрусифікованих; 3. Поєднання конфліктів, коли національний і соціальний моменти збігаються (наприклад, коли більшість робітників заводу українці, а в керівництві росіяни).

Усі названі конфлікти діють в українській дійсності. І тому помилковим є характеризувати український народ як суцільну гомогенну масу з усвідомленими спільними інтересами. Тим часом існують різні антагоністичні групи, котрі змагаються між собою, і котрі по-різному виступають проти центральної влади. Очевидно, існує національний інтерес, але в сучасній ситуації немає провідної політичної групи, котра висунула б, сформулювала б цей національний інтерес і здійснювала б його у житті.

Поляризація українства гальмує сконцентровану прагматичну дію народу, але одночасно дає підставу для формування політичної свідомості серед широких верств населення.

б. Криза культури

Від 30-х років проходять в Україні і в цілому СРСР два паралельні процеси — русифікація і нищення культурних вартостей народів. У висліді маємо феномен масової культури, т. зв. «соціалістичний реалізм», а насправді обезкультурнення населення.

Обезкультурнення стосується не тільки неросійських народів імперії, але великою мірою і самих росіян. Обезкультурнення «радянської людини» є також вислідом поляризації й суперечностей системи і ще однією причиною демо-

ралізації населення. Партія активно вербує «творців» цієї масової культури і вони сприяють деморалізації, маючи за це деякі матеріальні вигоди. І такі особи, як Дем'ян Бедний, Василь Козаченко, Полторацький і т. п. не творять, а нищать культуру.

На тлі такої ситуації постало українське культурне відродження 60-х років. Подібно і в Росії вирости такі постаті, як Солженіцин, Некрасов, Амальрик, Синявський, Войнович та інші. Тільки мала частина творчості, як українських, так і російських діячів відродження, стала відомою ширшій публіці, а проте вона мала величезний вплив у суспільстві.

Популярність «самвидавної» літератури в СРСР переходить усі межі уявлень людей на Заході. Тому партія мусіла приступити до нищення відродження. Вона справді знищила деяких діячів цього руху, але суперечності котрі дали привід до відродження, залишилися. Оцінюючи ситуацію, можна з певністю сказати, що суперечності в СРСР будуть приводити до породжування нових діячів культури.

Криза культури в СРСР і загальна деморалізація дійсно створили «радянську людину», але ця людина зовсім інша від тієї, яку зображує офіційна пропаганда. Насправді росте «люмпенпролетаріят», поширюється алкоголізм, корупція, крадіжки і загалом зріст злочинства. А передовсім вражає занепад офіційної ідеології.

в. Криза ідеології

Часто доводиться читати в писаннях Солженіцина, Мороза, Сверстюка та інших, що марксистська ідеологія завмерла в СРСР. Ніхто вже не вірить у постулати партії, у ті догми і гасла, котрі повторюють на всі лади. І як приймемо за дефініцію ідеології, що вона визначає спільні цілі та вартості, котрі еднають людей, унапрямує моральний розвиток і змальовує візію майбутнього, то в СРСР занепадання ідеології почалося ще до смерті Леніна (пригадуємо пи-

сання Шахрая і Мазлаха, аферу боротьбістів, Кронштадське повстання). Про сталінську добу зайво говорити. Залишилися догми і догматики, які самі не вірять у те, що говорять чи пишуть. Трапляється, що й цілі цитати переплутують; наприклад, у сторіччя з дня народження Леніна на першій сторінці «Правди» поміщено різні цитати з творів Леніна, а серед них попала й цитата з творів Бернштейна — запеклого ворога Леніна. Тільки якийсь один партійний пенсіонер зауважив це і написав обурливого листа в редакцію «Правди».

Догматики тільки вислугуються перед владою. Залишався псевдо-ідеологічний фасад, за яким приховується російський шовінізм, контрольований партією і який перебуває на службі партії. Він потрібний, щоб замінити якоюсь мірою ідеологічну порожнечу марксизму радянського типу. Але російський шовінізм задовольняє тільки частину населення, частину російського народу. У неросіян він тільки поглиблює суперечності. Навіть для росіян, офіційний російський шовінізм перестає бути цементуючим елементом. Його зміст став дивною сумішшю різних прагнень, що виразно показуються в шовіністичних, півлегальних «самвидавних» публікаціях («Вече», «Земля») та легальних товариствах («Родина», «Россия»).

В імперії, де фактично вже немає ідеології, як єднаючого елементу, як візії майбутнього, творяться всілякі течії, що змагаються за довіру людини. Бачимо це передусім у зростанні релігійних сект (мова йде про ідеологічні рухи, а не національні, чи соціальні, — а релігійні рухи споріднені з ідеологічними). Від ранніх 60-х років бачимо швидкий ріст баптистів, свідків Єгови, адвентистів та інших сект.

Ці секти дуже активні, масово вербують членів, відбувають свої нелегальні з'їзди, поширюють «Самвидав» великими тиражами і втримують зв'язки зі своїми одновірцями на Заході (за даними баптистів — близько 60 мільйонів доларів річно збирають баптисти на Заході для

підтримки одновірців в СРСР). Ці секти мають наднаціональний характер; вони вербують людей серед усіх народів і серед усіх соціальних верств. Наприклад, «Братский Вестник», орган баптистів, у ч. 6, 1963 р., інформує про організаційну роботу в Донецьку, Луганську Запоріжжі і Дніпропетровському, де створено декілька груп «правовірних баптистів».

Є й інші варіанти ідеологічної опозиції, а найсильніша вона там, де релігійність поєднується з національним рухом. Прикладом цього є події в Литві та в Грузії, де таке поєднання витворило сильний рух опору з масово поширеним «Самвидавом» і демонстраціями тощо. Відчуваємо силу такого поєднання і в російському русі в останніх роках, коли «демократичний рух» перетворився значною мірою в християнсько-демократичний із сильним нахилом до слов'янофільства. Відсутність «політики» та «ідеології» в демократичному русі сильно гальмувала його розвиток, зокрема в російському середовищі.

В Україні щойно недавно зроблено спробу поєднати релігійність із національним моментом. Петиції віруючих в Західній Україні привернути права уніятській церкві (одну таку петицію підписали близько 1 000 осіб) — є релігійною і національною справою. Перспективи для поширення того роду протестів в Україні є великі, коли брати під увагу приклади Литви та Грузії.

Інший опозиційний фронт творять нео-марксистські групи. Вони слабші, ніж релігійні. Проте їхня вага полягає в тому, що вони займаються світськими проблемами і мають певну візію, як змінити суспільний лад. Їхній вплив гальмує психіка радянської людини, котрій уже давно надокучив «науковий» підхід марксизму і ввесь жаргон цієї ідеології.

Переробити психічні застереження щодо марксизму буде неомарксистам дуже важко і то тим більше, що нині існує декілька антагоністичних марксистських течій в СРСР.

II. РУХИ ОПОРУ В УКРАЇНІ

Кінець 50-х і початок 60-х років був переходним періодом між сталінізмом і беззмістовним режимом Брежнєва. Хрущов нехотючи викликав відродження в Україні. Але недостача політичної еліти й політичної свідомости в народі викривила весь процес.

Витворилася ситуація, в якій культурні діячі змушені були перебрати політичну роль, без підготовки до цього. Дехто з них стояв виключно на культурницьких позиціях; дехто підкреслював загалом аполітичність, але при тому демократичність; дехто стояв на легальних позиціях; дехто — на нелегальних. Такі групи, як Український робітничо-селянський союз — група Лук'яненка, Кандиби та інших, Український національний фронт, Український національний комітет та інші діяли політично (дехто з них підпільно) і вони не мали майже нічого спільного з легальною опозицією.

Тому тяжко сказати, які позиції займав рух опору в Україні в 60-х роках. Знаємо тільки частину того, що відбувалося, а загалом не знаємо програмових позицій нелегальних груп.

Це зрозуміле в тих умовах, серед яких живе нині українське суспільство. Якщо приймемо, що сьогодні немає однієї концепції українського національного інтересу, то природньо, що існують різні концепції опору, різні методи боротьби. Але треба підкреслити, що не всі вияви опору в Україні мають автоматично національний характер. Часто були й соціальні протести (робітники міста Вишгорода і страйки в Дніпропетровському); були й такі випадки, в яких соціальне і національне поєднувались (робітники Київської ГЕС, листівки в Донбасі, Кривому Розі, Запоріжжі).

Таке поєднання національного з соціальним теоретично обґрунтував Іван Дзюба в праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Про те писав Михайло Брайчевський в есеї «Приєднання чи возз'єднання?», а деякі елементи цього знахо-

дяться в есеях Святослава Караванського, Вячеслава Чорновола та інших.

У висновку хочу сказати, що в 60-х і на початку 70-х років не було одного руху опору в Україні, а було декілька течій; деякі становили продовження культурного процесу, який режим вважав за опозиційний. Були соціальні течії опору і такі, де національне й соціальне об'єднувалися в одну течію. І тому годі говорити про один рух опору, або часово визначати етапи «легальний», «самвидавний», «підпільний». Існував загальний фермент, а напруження, створені зростаючими суперечностями, продовжували різні вияви опору. Відповіддю режиму на цей феномен було: ламати будь-які вияви опору, а не шукати розв'язки кризових проблем у суспільстві.

III. ПЕРСПЕКТИВИ

Як у 50-х і 60-х роках, так і тепер український народ не має ще чітко сформульованих національних вимог, не має політичної еліти, котра висунула б головні національні інтереси і послідовно їх здійснювала б. Народ далі перебуває в кліщах поляризації, що далі сприятиме нерівному розвитку опозиційних сил.

В Україні, як і в цілому СРСР, будуть існувати побіч різноманітні форми боротьби. Як і раніше діятимуть легалісти і підпільники. Еволюційні процеси будуть розвиватися своїм шляхом, але побіч будуть траплятися і спонтанні бунти. Треба сподіватися, що визвольний процес буде довготривалий, нерівний — з моментом активного опору й періодами сповільненого наростання.

У цьому процесі важливу роль матиме психологічний розвиток народу, зламання бар'єру атомізації; дехто раніше зможе зламати цей бар'єр, дехто пізніше. В політиці це називається зростом політичної свідомості, але це стосується і до зросту національної свідомості. Радикалізація опору буде значною мірою залежати від зростаючих конфліктів у суспільстві і

від зовнішніх впливів (друга Празька весна, радянсько-китайський конфлікт, взаємини із Заходом).

ПОСТУЛЯТИ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ СЕРЕДОВИЩА КУВПД

Василь Гришко з'ясував основні постуляти УРДП, ОУНз і УНДО. Я хочу коротко дати свій коментар. Назагал програмові позиції всіх трьох партій збігаються в оцінці становища в Україні. Всі три партії вбачали в процесах 60-х років якусь цілість, а на мою думку такого не було і не могло бути.

У програмах усіх трьох партій наявне переважання національного моменту в опорі, а соціальний зводиться до додатку. Не хочу потрапити в іншу скрайність, тобто підкреслювати тільки соціальний фактор, а національний звести до примітки. Ситуація диктує нам, що треба шукати синтези між обома факторами.

Найсильнішим пунктом усіх трьох партій є їхній демократичний світогляд. Тут вони збігаються з тим, що бачимо в Україні в усіх течіях.

Слабою сторінкою партій КУВПД є недовдача оперативності. Треба сподіватися, що в конфедерації КУВПД вони будуть активніше діяти, як політичні партії в повному значенні цього терміну: тобто вести політичну працю на міжнародних форумах, плекати співпрацю зі співзвучними групами народів підрадянського блоку на чужині і з демократичними колами західного світу.

Всі три партії, як і весь вахляр української політичної думки, стоять сьогодні перед важливими завданнями: реабілітація політики серед нашої громади і формування того, що назву українською ідеологією. Ідеологія, назв'ям це так, чинного націоналізму відіграла свою історичну роль в Україні. Тепер же відчуваємо, як на Україні, так і серед українства в діаспорі, брак візії майбутнього. Деякі напрямки визначені в пи-

саннях Дзюби, Мороза, Брайчевського та інших, також у давніших писаннях Полтави, Горнового, Багряного, Липинського й інших. Все ж таки немає української ідеології, яка давала б напрямок, візію дії.

Іншим завданням т. зв. демократичного сектора є формувати постуляти національного інтересу і послідовно їх перепроводжувати в життя всілякими акціями. Це широке поле діяльності, яка вимагає основної дискусії про становище в сучасній Україні, в СРСР, у Східній Європі, в цілому світі. Така дискусія якоюсь мірою відбувається на сторінках української преси, але її треба поглибити, треба робити з неї висновки та здійснювати їх у політичній діяльності.

РЕЗОЛЮЦІЇ

**ПРИЙНЯТІ НА ПЕРШІЙ ПЛЕНАРНІЙ СЕСІЇ
КУВПД В НЬЮ-ЙОРКУ 20. 6. 1976 Р. ПІСЛЯ
ДОПОВІДЕЙ НА ТЕМУ:**

**«ОЦІНКА СТАНОВИЩА В УКРАЇНІ,
ПРОГРАМОВІ ПОЗИЦІЇ СЕРЕДОВИЩ КУВПД
ТА ВИСНОВКИ»**

I

1. Сучасне становище в Україні є невід'ємне та похідне від загального становища в Радянському Союзі, інтегральною частиною якого є тепер Україна. Це становище визначається незмінним прагненням та боротьбою поневолених в СРСР народів за національну, політичну та соціальну свободу. В Україні це є не тільки боротьба проти придушення основних громадянських свобод, але водночас проти плянового походу Москви на знищення української нації шляхом постійного переміщування населення, тобто колонізації України чужинцями та депортації українців в інші райони СРСР, проти русифікації всіх ділянок життя нашого народу, проти нищення пам'ятників його духовної культури, переслідування релігії, грабунку та експлуатації природних ресурсів України. Боротьба, яку веде український народ проти таких насильств, є легальна; вона вміщається в рамках теоретично обов'язуючих в СРСР законів. Проте система російсько-большевицької диктатури, ламаючи власні закони, терором придушує дії українських патріотів, караючи їх довготерміновими строками ув'язнення в тюрмах, концтаборах та психіатричних лікарнях. Така політика Москви створює ґрунт для породжування ширших форм боротьби українського народу.

2. Хоча нині процес розвитку змагання за зміни в СРСР взагалі та в Україні зокрема перебуває в критичному стані, проте його потенційні можливості розвитку не дають підстав для песимізму. Бо ці можливості закладені в самій його природі, як породження внутрішніх суперечностей системи, запереченням якої він у її ж лоні виростає. Конкретно йдеться про заперечення брехні тоталітарної влади, оформленої під фальшивою назвою «радянської соціалістичної демократії», та брехні централістичної імперії під фальшивою вивіскою «союзу національних республік». В позитивному ж сенсі йдеться про змагання за справжню демократизацію СРСР.

3. Процес розвитку сил змагання за демократизацію СРСР та його демократичну перебудову відбувається у формі різноманітного в своїх конкретних виявах демократичного руху народів СРСР, що лише в своїй сумі становить собою загальний для всього СРСР рух, але головним джерелом своєї сили має національні демократичні рухи. В Україні ж цей національний демократичний рух, маючи також різні форми свого вияву, є рухом насамперед за демократичну суверенізацію Української РСР, включно з реалізацією її права на вихід із СРСР.

4. Той критичний стан, до якого репресіями 70-х років доведено процес розвитку демократичного руху в СРСР взагалі, найбільшою мірою стосується українського демократичного руху. Він зазнав найбільшого репресійного розгрому, і більшість його відомих владі учасників нині перебувають в тюрмах та концтаборах. Наслідки цього розгрому, звичайно, позначилися як на формах, у яких далі виявляється і цей рух, так і на змісті, якого він далі набуває. За формою він перестає бути таким відкритим, як у 60-х роках, і є в стадії перебудови, відповідної до форм переслідування його владою, як руху нібито нелегального. Щодо змісту, то новим у ньому стає гострі-

ший тон критики в «Самвидаві» наявної в СРСР дійсності, включно з критикою самої системи, а також перевага звернень до зовнішніх міжнародних чинників і світової громадськості, замість звернень до внутрішніх радянських, урядових і партійних чинників.

5. Загалом же справа стоїть так, що хоч зумовлені новими обставинами зміни в демократичному русі в СРСР і в Україні зокрема таки дійсно стаються, то в основному вони полягають у тому, що з руху **опозиційного**, яким він був до репресій 70-х років, він перетворюється на **рух опору** репресивній системі, а в Україні зокрема й особливо — на рух спору русифікації та етноцидові українців.

6. У випадку легалізму демократичного руху в СРСР взагалі та в Україні зокрема йдеться про **легалізм самих програмових засад** руху, базованого на формально зобов'язуючих владу радянських і міжнародних правових нормах. **Отже — тут не йдеться про легальність** руху, в розумінні його ставки на дозволені владою форми діяльності, бо з цього погляду цей рух нині вже фактично нелегальний.

7. Найголовніше ж полягає в тім, що в ситуації тривалої стабільності наявної в СРСР системи та зв'язку з перспективою її тривання протягом довшого періоду часу й надалі, саме **легалістичний (за своїми програмовими засадами) демократичний рух у будь-яких формах вияву його дії — це єдиний логічний висновок із реальної дійсності**. Бо йдеться фактично про розгортання процесу, який можна назвати **морально-політичною революцією в свідомості** мас, оскільки саме цей процес є вирішальним елементом усякої боротьби за потрібні народів зміни — як еволюційним так і революційним шляхом.

8. Ствердження того факту, що легалістичний демократичний рух опору мирним шляхом є логічним висновком із сучасної реальної дійсності в Україні, як і в СРСР взагалі — це ні в якому разі не заперечення такого розвитку

подій, коли у відповідній ситуації кінцевим і єдино реальним виходом стане **революційний шлях боротьби**.

II

Заслухавши також виклад програмових заasad середовищ КУВПД та висновки щодо дальшої праці спільноти цих середовищ у формі КУВПД, ми, після обговорення цих питань, стверджуємо наступне:

1. Засаднича оцінка становища в Україні, дана на початку 70-х років у програмових документах та в офіційній публіцистиці трьох партій-ініціаторів КУВПД (Української Революційно-Демократичної Партії [УРДП], Організації Українських Націоналістів за кордоном [ОУНз] та Українського Національно-Демократичного Об'єднання [УНДО]) — цілком відповідає наявній нині реальності загального стану речей на Батьківщині. Це зокрема стосується конкретно Третьої частини Програми УРДП з 1970 року, Постанов ОУНз до поточного моменту 1972 року та редакційних матеріалів 4-го числа «Вісника УНДО» з грудня 1973 року.

2. Програмово-політична близькість трьох партій-ініціаторів КУВПД, зокрема ж — у ділянці поточно-політичної праці в інтересах демократичного руху на батьківщині, створює всі передумови для того, щоб ці три партії, разом із прихильними до них безпартійними, зокрема ж молодшими, колами української демократичної громадськості на еміграції приступили до тіснішої співпраці між собою. Завдання ефективної допомоги демократичному рухові на батьківщині вимагають цього.

3. Звертаємо спеціальну увагу на той факт, що легалістичний демократичний рух в СРСР взагалі та в Україні зокрема найтіснішим чином пов'язаний з міжнародним легалізмом на базі зобов'язуючих також СРСР міжнародно-правових документів — від Загальної декларації прав Людини Об'єднаних Націй до міжна-

родніх договорів типу Гельсінського. Тому навіть і справа дотримання радянських конституційно-правових норм в СРСР у моральному сенсі є також справою міжнародною. І саме на цьому відтинку існують потенційно великі та досі належно не використані можливості міжнародно-політичної праці для сприяння демократичному рухові за громадянські і національні права на нашій батьківщині. Ідеться саме про міжнародно-політичну, а не лише чисто гуманітарну, працю, пов'язану лише з протестними акціями в конкретних справах окремих арештів, засудів чи інших кривд. Точніше ж — ідеться про постійну акцію мобілізації міжнародно-політичної думки та уваги окремих міжнародних і державно-політичних чинників навколо справи змагання цілої української нації за своє життя, за свої національно-політичні права.

4. Оскільки в нас на еміграції нині саме ті три партії, які заініціювали КУВПД, послідовно стоять на позиціях визнання легалістичних засад змагання за громадянські та національні права в СРСР, а також вірять у моральну силу легалістичних засад у міжнародно-політичному житті, то їм і належить узяти на себе ініціативу міжнародно-політичної акції в інтересах демократичного руху на батьківщині. А формою, в якій можна вести таку акцію, може бути відповідно для цього достосований, у характері постійної інституції діючий, Конгрес Української Вільної Політичної Думки.

5. До важливіших завдань на відтинку зовнішньо-політичної діяльності в інтересах демократичного руху на батьківщині належить також налагодження конче потрібної співпраці з тими середовищами інших народів СРСР, які є відповідниками за кордоном до демократичних рухів на їхніх батьківщинах.

6. Також особливо важливою є справа української співпраці з відповідними демократичними колами народів тих східно-європейсь-

ких держав з комуністичними режимами, що є сателітами СРСР.

7. Як завдання співпраці з відповідниками за кордоном демократичних рухів народів СРСР, так і завдання співпраці з відповідними колами народів сателітних східньо-європейських держав — це такі завдання, які з українського боку успішно може виконати тільки **нове і дійсно демократичне** міжпартійне середовище, програмово зорієнтоване на реальні процеси боротьби за демократизацію і демократичну перебудову в СРСР і в Східній Європі.

8. Зокрема ж звертаємо увагу на той факт, що Конгрес Української Вільної Політичної Думки за самою своєю суттю є центром політичного вільнодумства в українській еміграції. В цьому сенсі він особливо надається на 'ролю також центру тієї праці за кордоном для розвитку української вільної політичної думки взагалі, яку (працю) не мають можливості провадити наші політичні вільнодумці на батьківщині сьогодні.

9. Загалом же стверджуємо і заявляємо: як два відтинки праці в зовнішньо-політичній діяльності, так і зокрема відтинок праці для України, ставлять КУВПД нині перед завданнями, для виконання яких потрібна передусім тісніша й організованіша, точніше ж — інституціоналізована, співпраця партій-ініціаторів КУВПД та поширення цієї співпраці також на інші співзвучні середовища, зокрема ж — безпартійні й фахові та ті, що виходять із молодших поколінь.

Віктор КОШАРНИЙ

Аналіза українського політичного життя на еміграції та пропозиції реформи

(Співдоповідь до доповіді Романа Ільницького)

У моєму розумінні ідеї Конгресу Української Вільної Політичної Думки й оця Перша сесія КУВПД мають велике значення для українців поза межами України, — у вільному світі, особливо в тому аспекті, що ініціатори ідей КУВПД спрямували свою увагу на молодшу українську генерацію, яка виросла в системі демократичних законодавств. Молодша українська генерація вже виявила поважну активність своєї організованої діяльності; в основному увага її спрямована на покращання долі України.

Перш усього ласкаво прошу звернути увагу на те, що належу до тієї молодшої генерації, яка змалку, впродовж шкільних і студентських років та в щоденній праці послуговується англійською мовою.

Доповідь Романа Ільницького своїм змістом найперше викликала в мене думки мого власного розуміння та погляду на загальну сучасну дійсність організованого політичного й приватного життя українців поза межами України. Маю на увазі тих українців, яким не треба навчатися з книжок або розповідати їм про Україну й потребу допомоги нашому народові під окупацією російського комуністичного режиму. Бож усі наші батьки, перебуваючи на землях

України, всі «смаки» окупації пережили на собі, і знають їх та розуміють дуже добре.

Народився я в Україні. Передшкільних літ дитиною з батьками, та тисячами таких же людей, як мої батьки, — також мандрував у незнаний нам світ Західньої Європи. У моїй пам'яті збереглася панорама тих масових мандрів з України в уявне краще від російської окупації. Збереглося в моїй пам'яті також перебування у таборах утікачів із большевицького «раю»; а при тому й організовані національні рухи наших патріотичних людей.

Своїм юнацьким розумом (в Європі, а потім і в Канаді) я все вважав, що ті люди, які вирвалися з російської неволі, пам'ятаючи всі страхіння, які вони пережили на Батьківщині, до кінця свого життя будуть творити демократичну єдність, розумною організованістю будуть здійснювати корисні діла для нашого народу в Україні, таким чином допомагаючи йому в його боротьбі за своє звільнення.

Всі мої юнацькі сприймання, сподівання, розумівання нині, в моє повноліття, бачу в зовсім відмінному стані реальної дійсності. Надто переважна більшість батьків, які несли на руках чи вели за собою своїх малих дітей з України, аби врятувати їх і себе від заглади народобивчої комуністичною диктатурою російських імперіялістів, — нині зовсім забули національно-політичні мотиви свого масового ісходу в незнаний світ; а після голошеного свого політичного статусу перейшли в стан ситих, багатих, до всього українського байдужих заробітчан.

Нині вони стали зовсім байдужими не тільки до долі свого народу в Україні; в гонитві за збагаченням усе більше і більше занедбують почуття розумних батьківських обов'язків виховувати своїх дітей у розумінні та пошані свого, українського, — мови, почуття гордості свого українського національного імени. Таким чином батьки сприяють впливам асиміляції, яка чинить нам не менші спустошення, як і русифі-

кація нашого народу в підсоветській дійсності в Україні.

Вслід за думками про загальний сучасний стан національного мислення і громадсько-політичної «ситої пасивності» широких кіл нашого старшого громадянства у вільному світі, — одночасно думаю і про всіх тих наших провідних політиків, які своїми рекліамами претендують бути на керівних вершинах загальноукраїнських політичних рухів у вільному світі.

Заяви деяких наших політиків й їхніх угруповань, що, мовляв, вони є єдиними речниками політичних стремлінь українців у вільному світі та, що найгірше, також стремлінь нашого народу в Україні, — в моєму розумінні такі проголошування несерйозні, безвідповідальні. Бож факти про ситу затишність пасивного життя та хронічна роз'єднаність наших політичних формацій свідчать, що проголошування таких претендентів, — це явний самообман, облудна безкритичність, непоінформованість та марнотратність часу в нинішніх динамічних рухах міжнародної політики.

Беручи під увагу президіяльні керівництва деяких наших крайових і міжкрайових центральних та суспільно-громадських установ, ми бачимо там десятиріччями «незамінимих» особистостей. Якщо б вони були й найгеніяльнішими інтелектуалами, то і тоді їхній високий вік та фізичні спроможності, помимо найкращої волі, не дозволяють їм здійснювати ті великі завдання, що їх вимагає сучасна дійсність.

Довголітні старання тих політиків довкола існування «незамінимости» здійснювалися, правдоподібно, для того, щоб, заслонюючись «незамінимими», легше було продовжувати свої суто групові інтереси, без бажання і без уміння зрозуміти й визнати реальний стан нашого організованого українства у вільних країнах. Одночасно пляновики таких політичних напрямних, не маючи достатнього знання з сучасної дійсності в Україні, в комплексі советської імперії, вони послуговуються завченими патріотичними мрій-

ливими фразами, якими найуспішніше наповнюють каси своїх «визвольних фондів». Гадаю, що такою політикою можуть послуговуватися лише такі одиниці, яким мало залежить на далекосяглих, серйозних, реальних успіхах на користь нашому народові в Україні. Гадаю, що їх найбільше приваблює жадоба слави без серйозного почуття справжньої відповідальності.

Вважаю, що з таких причин не допускається молодших талановитих сил до співпраці й до щирої єдності всіх. Багато фактів указують на те, що егоцентричні маневрування спричинюють політичні та громадські розбиття, суспільну пасивність і слабу активність низових та центральних установ. Мені особисто, та й певний, що також моїм ровесникам і молодшій студіюючій активній молоді така політика не імпо-нує. Наша молодь розглядає таку політику як псевдodemократичну, просякнуту духом давніх диктаторських методів.

У такому мойому спостереженні нашого існуючого стану організованого життя, воно (життя) міцно відчуває потребу реформ застарілих, неефективних, псевдodemократичних методів для оздоровлення і посилення активності політичного та суспільно-громадського секторів й єдності нас усіх. Відчувається потреба максимального респектування основних демократичних принципів, як запоруки щирої співпраці.

На тлі такої дійсності ідея Конгресу Української Вільної Політичної Думки є корисною необхідністю на майбутнє. Звітність пройденого етапу нам показує проведену в багатьох країнах поважну працю з участю своїх та чужих серйозних, мислячих людей демократичних ідей, політичних діячів. Звітність показує також вартісну документацію тієї корисної праці, яка з помітним інтересом сприймається нашою студіюючою молоддю. Молодь же, крім зацікавленості документацією ідей і праці КУВПД, цікавиться яскравим фактом трьох політичних формацій, які не паперовими заявами, але спі-

льним сб'єднуючим домовленням та співпрацею дали доказ взаємного пошанування і спільної політичної діяльності на засадах елементарних вимог демократичної ідеології. Це ті ідеї й методи політичної діяльності, які, молодшій генерації, вирослої в демократії, зрозумілі й доступні.

Висловлюючи свої думки і твердження, вважаю це доповнюючим матеріалом до детальніше порушених проблем у доповіді Романа Ільницького. Його доповідь вважаю актуальною, дуже обширною і в перспективі на майбутнє можливою для систематичного здійснювання. Це ж можливе лише за умов максимальної єдності всіх секторів нашого організованого життя і співпраці широких кіл нашого громадянства в усіх країнах українського поселення на Заході.

КОМУНІКАТ

19.-20. червня 1976 р., згідно наперед укладеного плану, в Нью-Йорку відбулася Перша пленарна сесія Конгресу української вільної політичної думки (КУВПД), як підсумок п'ятирічної політичної діяльності коаліції демократичного сектора української політичної еміграції в складі: Українська Революційно-Демократична Партія (УРДП), Організація Українських Націоналістів за кордоном (ОУНз), Українське Національно-Демократичне Об'єднання (УНДО) та сектор безпартійних демократів.

Сесією керувала президія в складі: д-р А. Фіголь, д-р М. Воскобійник, mgr. Р. Ільницький, д-р Е. Перейма. Почесна президія була в такому складі: д-р О. Яворський (Голова УНДО), д-р В. Гришко (почесний голова УРДП), д-р Б. Кордюк (голова ОУНз), інж. О. Тарнавський (безпартійний), маестро Й. Гірняк, пані — Галина Гришко, Галина Воскобійник, Дарія Кузик. В сесії взяло участь 150 осіб з США, Канади і Європи (в більшості заслужених і відомих українських діячів) в т. ч. біля 60 осіб організованих діячів молодшого покоління: ЦЕ-

СУС, СУСК, »Мета«, »Діалог«, Комітет оборони радянських політв'язнів тощо. Ініціативна група молоді приймала участь в сесії в характері спостерігачів.

Звітну доповідь «КУВПД з перспективи п'ятьох літ» зробив голова Тимчасового секретаріату КУВПД д-р А. Фіголь. Тимчасовий секретаріат був тим органом, який протягом п'яти років керував студійними семінарами КУВПД і він же був організатором першої Пленарної сесії. Д-р А. Фіголь зокрема наголосив, що «КУВПД буде змагатися за цілість і політичну інтеграцію, якої тепер немає».

Програмову доповідь на тему «Оцінка становища в Україні, програмові позиції середовищ КУВПД і висновки» зробив д-р В. Гришко. Програмовий характер мала і доповідь мгр. Р. Ільницького на тему «Аналіза українського політичного життя на еміграції та пропозиції реформ».

Представники молодшого покоління Р. Купчинський та В. Кошарний виступали з співдоповідями.

Доповіді були широко обговорені учасниками сесії. Загалом сесія була досить успішною і зі всією очевидністю продемонструвала наскільки на часі є більша згуртованість і організована діяльність демократичного сектора еміграції щоб вирівняти те однобоке засилля майже на всіх ділянках з боку консервативно-націоналістичного сектора.

Для керування дальшою діяльністю КУВПД в усіх країнах українського розселення, обрано постійний Секретаріат КУВПД в такому складі: голова — д-р А. Фіголь, заступники голови — д-р М. Воскобійник, мгр. Р. Ільницький, д-р Р. Барановський, секретар — д-р Є. Перейма, касир — інж. Ірина Шох, члени — І. Дубилко, Л. Чудовський, А. Гудовський, Т. Сендзік, М. Малецький, М. Миколенко, В. Витвицький, М. Царинник, Ом. Тарнавський, М. Могилін. Контрольна комісія — Д. Кузик (голова), Ст. Кулик, О. Мотиль.

Заключним актом сесії було прийняття **Д Е - К Л Я Р А Ц І І** українських демократичних середовищ, як основу своєї дальшої організованої діяльності.

Передплачуйте та читайте „Українські вісті“

що є органом українського революційно-демократичного руху і об'єднують навколо себе широке коло читачів демократичних переконань

«УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ»

є тижневиком політики, економіки, культури і громадського життя. Стоячи на позиції української вільної політичної думки, вони подають своїм читачам глибоке, всебічне і критичне поставлення різноманітних проблем визвольної політики, високофахові коментарі щодо всіх ділянок життя і розвитку на нашій Батьківщині-Україні, а також статті на актуальну світову тематику. Особливу увагу звертається на об'єктивне висвітлення руху за громадські, соціально-трудові та національні права в Україні і в СРСР.

«УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ»

редагуються на основі сучасної української літературної мови і тому є добрим посібником для кожного, хто хоче опанувати українську літературну мову та утримувати її на відповідному рівні в умовах еміграції.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

Річна вартість передплати в Німеччині — 58 німецьких марок, а поза межами Німеччини — 64 нм (піврічна відповідно — 32 нм і 36 нм), або їхня рівновартість в інших валютах.

Наша адреса: «Ukrainiski Wisti», Postfach 2146, 7910 Neu-Ulm, Deutschland (Germany, Allemagne).

П О Я В И Л С Я

МАТЕРІЯЛИ КОНГРЕСУ

української вільної політичної думки

Серія А:	Збірник ч. 1 (56 стор.)	1.— дол.
	Збірник ч. 2 (100 стор.)	2.— дол.
	Збірник ч. 3 (96 стор.)	2.— дол.
	Збірник ч. 4 (80 стор.)	2.— дол.
Серія Б:	Збірник I (128 стор.)	2.— дол.
	Збірник II (96 стор.)	2.— дол.
	Збірник III (80 стор.)	2.— дол.

або рівновартість в іншій валюті.

Замовлення на збірники, добровільні пожертви
й усю кореспонденцію до Видавництва «Матері-
ялів КУВПД» спрямовувати на:

Markijan Z a j a c
Mährische Str. 12
8 M ü n c h e n 45
West Germany

Грошові перекази на:

DRESDNER BANK AG
Promenadeplatz 7
Konto Nr. 3 005 380
(Markijan Zajac)
8 M ü n c h e n 2

Видавництво «Матеріялів КУВПД»